

Redigert utskrift fra intervju med

Astrid Gjertsen

Statsråd i Forbruker og Administrasjonsdepartementet

14.10.1981-18.04.1986

og

Erling Lae, tidligere personlig sekretær for Gjertsen

Gjennomført 24. juni 2004, ved Universitetet i Oslo.

Intervjuere:

Professor Gro Hagemann

Professor Even Lange

Professor Helge Pharo

Transkribert av Marianne Tandberg

Redigert av Helge Danielsen

Forum for Samtidshistories intervjuprosjekt
(pilotprosjekt 2003-2004)

Lange: Astrid Gjertsen, jeg vil takke deg for at du kommer til oss for å snakke om din tid i politikken, i første rekke det arbeidet du gjorde i den perioden du var i regjeringen, og reflektere sammen med oss over den utviklingen som fant sted. Jeg vil gjerne begynne med å spørre om hvordan du kom inn i politikken. Hva det var som motiverte deg, da du som voksen kvinne gikk inn i aktivt politisk arbeid?

Gjertsen: Vi flyttet til en øysamfunn i slutten av '50-årene. Vår skole ble nedlagt, og stort sett alt ble nedlagt. På det tidspunktet fikk vi en bro til øya. Det skulle jo være veldig kjekt, men da flyttet alle (latter). Unntatt vi som hadde flyttet dit med forholdsvis små barn, og måtte sende barna langt inn på fastlandet med buss. Eiendommen vår var på det tidspunktet veiløst, barna hadde en kilometer å gå før de kom til bussen. Mange forskjellige tøffe ting. Og uansett hva man sa og ikke sa, så bodde vi nå der ute på øyene. Det var Borøya, Lyngør og Sandøya som var stebarna. Og da fant jeg ut til slutt, at hvis jeg skulle bli hørt hjalp det ikke så veldig mye med avisinnlegg og slike ting, for ingen hørte på meg. Så da startet jeg i husmorlag, i velforening, og det var da i grunnen en inngang til Tvedestrand kommunestyre og Tvedestrand formannskap.

Jeg må fortelle en søt historie: Da var folk så begeistret for meg på øyene, jeg ser ennå den situasjonen; da jeg skulle inn i Tvedestrand kommunestyre, før Høyres nominasjonsmøte, da stod jeg på Tvedestrand brygge, for jeg hadde altså kommet inn tidligere. Tvedestrand Høyre hadde nominert meg meget høyt oppe, men alle øyboerne stimet da inn med sjektene fra hele øydistriktet, for de var så nervøse for at jeg ikke skulle komme inn. Stor var jo deres ergrelse da jeg ble satt på 2. plass uten deres hjelp, at det gikk så veldig greit. Så det var i grunnen begynnelsen. Så satt jeg i formannskap, kommunestyre. Og allting gikk veldig raskt. Så ble jeg første vararepresentant til Stortinget i 1969, det var altså min første inntreden. Jeg

ble spurt om jeg kunne tenke meg å stå på tredje eller fjerde plass, da sa jeg at det kan jeg ikke, jeg står ikke på Høyres liste for Aust-Agder uten å få annenplassen.

Lange: Det var slik jeg forstår det, et ønske om endring, et ønske om å forandre på tingenes tilstand som brakte deg inn, og det kan vel være mange som undrer seg over at man da velger partiet Høyre, som kanskje ikke er det partiet man forbinder med dem som vil forandre tingenes tilstand i utgangspunktet?

Gjertsen: For meg var vel ikke det så veldig vanskelig, fordi jeg vokste opp på en stor gård i Danmark, og mine foreldre tilhørte Landbo-Venstre, som man sa, altså ikke Radikale Venstre. Og jeg vil si at dansk Venstre på det tidspunktet var noe midt mellom Senterpartiet, slik Senterpartiet var den gang, og vårt Høyre. Det var mye av bakgrunnen som kanskje førte meg inn ----

Lange: Du hadde altså en pragmatisk tilnærming til politikken, du skulle ha gjort noe med en tilstand, med saker du fant det nødvendig å gjøre noe med. En pragmatisk tilnærming, og din ideologiske bakgrunn var i grunnen ikke så fremtredende i starten?

Gjertsen: Ja, min inntreden var nok meget pragmatisk. Men jeg kan jo si at på samme tidspunkt, så hadde jeg et meget godt tilbud om plass på kommunestyreliste fra Arbeiderpartiet. Arbeiderpartiet sørget veldig lenge over at jeg ikke sa ja til dem.

Lange: Og hvorfor sa du ikke ja til det?

Gjertsen: Nei, det var igjen dette jeg sier, at jeg hadde vokst opp i et, jeg vil ikke bruke ordet meget konservativt hjem, fordi det var det ikke, men for meg var det en naturlig plattform.

Lange: Men det var altså slik at i lokalsamfunnet, så kunne et annet parti på en annen fløy også tenke seg å ha deg på sine lister?

Gjertsen: Ja.

Lange: Og da du så kom inn i politikken ble denne endringsviljen kanskje knyttet opp mot mer ideologiske eller partipolitiske betraktninger underveis? Du fremstår jo senere i ditt politiske virke som en ganske sterk, også ideologisk bevisst person.

Gjertsen: Jo, det kom nok da jeg kom inn i selve politikken og den tiden jeg hadde i formannskapet og slikt. Kanskje jeg ble mer bevisstgjort i 1969, da vi fikk sykehusloven, og vi fikk disse sykehusnemndene i hvert eneste fylke. Da ble jeg valgt som formann, som det het den gang, men jeg skal da bruke ordet leder nå, som den første kvinne i landet. Og da tror jeg nok at jeg kom opp i ganske mange situasjoner, det var mange ting hvor jeg måtte gå i meg selv og omgivelsene, så da ble nok min forankring mer ideologisk.

Vi startet allerede da med denne konflikten, som kanskje endret veldig mye på meg, om at det var det offentliges ansvar å stå for helsevesenet. Og jeg har vært med på å skrive under på kjøp av katolsk sykehus og Sanitetskvinnenes lungesykehus, og så videre. Og det var i grunnen en veldig vanskelig prosess, fordi på den ene siden så dekket ikke det som det offentlige hadde stilt opp med vårt helsevesen. Og jeg har mange ganger sagt: Hvor hadde norsk helsevesen vært, hvis vi ikke hadde hatt de frivillige organisasjonene, sanitetskvinnene og nasjonalforeningen og alle disse tingene? Så der kom jeg veldig mye i konflikter med meg

selv, men som sagt så var jeg jo da samtidig styreleder for Sentralsykehuset i Aust-Agder. Så det var vel i grunnen det som ga meg en sterkere forankring.

Lange: Så det var gjennom erfaringen fra helsevesenet og sykehus at du opplevde et sterkere behov for å markere et mer allment politisk engasjement, i overgangen til en ny politisk kurs i Norge. Det er jo et hovedspørsmål i denne sammenhengen, hvordan du kom inn i partipolitikken på det øverste plan, mens overgangen fra et sosialdemokratisk regime til et borgerlig regime med Høyre i en lederposisjon ble innledet. Kan du si noe om hvordan du opplevde dette skiftet, eller om du --

Hageman: Hvis jeg kan få komme inn med et spørsmål til: Du har jo et veldig bredt engasjement tidligere, du nevner jo husmorforbundet som et av de stedene du gikk inn for å endre disse mer pragmatiske, dagligdagse tingene, som angår hverdagslivet. Men så blir du jo kretsleder i Norges Husmorforbund, og for meg så er et av de viktige kjennetegnene ved deg det sterke engasjementet ditt for likestilling på mange felter. Hvordan vil du karakterisere tiden din i husmorforbundet i forhold til det? Var det de samme sakene som du nå snakket om, de politiske sakene og Høyre-sakene som opptok deg der?

Gjertsen: For det første må jeg jo si at Norges Husmorforbund, det var jo forferdelig konservativt for meg (latter). Og jeg var, tror jeg, et ganske stort mareritt for ledelsen, på tross av at Else Geelmuyden var forbundsleder. Vi var meget gode venner. Og Else Geelmuyden og jeg tilhørte jo hver vår partifløy. Men hun syntes jeg var altfor tøff, og hun kjente jo kanskje forbundet bedre enn jeg gjorde, og visste hvor konservativt det var utover det ganske land. Så det må jeg si, det var ikke spøk. Det som jeg engasjerte meg i i Norges Husmorsforbund var barnehager, det var eldreomsorg, som jeg syntes var et veldig sørgelig kapittel, og det var

hjemmesykepleien. Jeg kommer fra et land hvor man hadde hatt den danske sunnhetspleieren fra 1897, og dansk helsevesen var faktisk på mange måter basert på sunnhetspleieren, altså det vi kaller hjemmesykepleieren. Og det engasjerte jeg meg voldsomt i, og fikk absolutt ikke gehør for det.

Nå skal jeg være veldig stygg. Jeg hadde et møte med Elsa Skjerven om denne hjemmesykepleien, for da begynte man jo å tenke noe på hjemmebasert tjeneste. Jeg fortalte henne hvor prektig dette var, og da så hun på meg og sa: ”Hva skal jeg gjøre med dette, da”? Og hun gjorde da ikke noen ting med dette. Så må jeg da fortelle, og det var vel i grunnen starten på Inger Louise Valles og mitt bekjentskap og gode vennskap gjennom hele min politiske tid, at da Inger Louise Valle ble, hva het det den gang – det het ikke forbrukerminister, det het Pris- og lønnsminister.

Lae: Hun var ikke familieminister? Nei det var Elsa Skjerven, det.

Gjertsen: Hun ordnet da dette i løpet av et halvt år. Det var en av de ting som jeg tok opp i Norges Husmorforbund som det var totalt manglende interesse for, men man hadde selvfølgelig barnehagesaken sin, og eldreomsorgen også, til nød. Men jeg tok jo også opp veldig mye forbrukerspørsmål, forbrukernes svake stilling.

Hagemann: Men alle disse sakene var jo på en måte også med i Husmorforbundet, altså de hadde jo også sine sosiale...

Gjertsen: Ja. Men det var et forholdsvis svakt engasjement. Det tillegger jeg i grunnen ikke ledelsen i Norges Husmorforbund, men jeg tillegger det deres holdning til at de kjente landet

sitt. De visste hva som rørte seg utover Norges land, hvor familiestrukturen og familielivet på det tidspunktet var så konservativt, altså i negativ betydning.

Lange: Men det fremstår jo nå som om du her er en forandringskraft, eller er interessert i å skape forandring, og at du møter motkrefter eller tradisjonalistmotstand på ulikt hold. Det som det kanskje kunne være interessant å få din refleksjon over nå er: Opplevde du at disse kreftene som blokkerte eller bremset den utviklingen som du ønsket fantes i mange ulike politiske leire, eller var det én hovedmotstander som du forsøkte å bearbeide?

Gjertsen: Nei, disse holdninger fantes jo absolutt i alle organisasjoner og i alle politiske partier. Meget fort, når du i kvinnesammenheng kom bort i andre kvinnegrupperinger, uansett, nesten, hvilken partikonstellasjon det var, så fantes jo disse --- Det er vel litt dumt at jeg skal bruke ordet konservativ i og med at jeg er konservativ selv, men altså: Den negative form av konservatisme. For konservatisme er jo ikke å bevare, konservatisme er jo å utvikle til det bedre. Konservatisme er jo ikke å fryse fast historien.

Lange: Nei, du har selv på en måte personifisert noe av den endringen, gjennom ditt senere arbeid. Men, hvis vi snakker om den ideologiske forankring: Du sier i en uttalelse som jeg har lagt merke til at du ikke er tilhenger av kreftenes frie spill.

Gjertsen: Nei

Lange: Altså ingen liberalist i den opprinnelige betydning av ordet. Kunne du si litt om det?

Gjertsen: Jeg har jo alltid sagt at jeg har like mye imot private monopoler som jeg har imot offentlige monopoler. De er like ille begge to, for å si det rett ut, og --- skal jeg bruke ordet styring? Man kan i alle tilfelle ikke la tingene få lov til å løpe løpsk. Det er etter mitt syn negative konsekvenser ved det, man kan ikke slippe absolutt alt fritt. Jeg har ikke dermed sagt at man ikke skal være i en valgsituasjon, eller at ingenting skal delegeres, men at man må ha en samfunnsmessig styring. Det er min faste overbevisning.

Lange: Jeg har lagt merke til at du blant dine tidlige verv også var medlem i styret for FN-sambandet på Sørlandet, som jo er en tilknytning som man kan forbinde med et internasjonalt, radikalt engasjement. Så du har altså hatt den internasjonale dimensjonen i ditt interessefelt, selv om det ikke har kommet til uttrykk i politiske verv senere?

Gjertsen: Ja, i en del tilfeller har jeg det, det er særdeles sammen med kvinnepolitikk. Det er vel vesentlig et kvinnepolitisk engasjement som jeg var veldig opptatt av.

Lange: Kunne du si litt om hvordan det var å komme inn på Stortinget? Hvordan opplevde du situasjonen i Høyres gruppe, som du kom inn i først som nokså fast møtende vararepresentant, og siden som fast representant. Hvordan fant politikktutformingens sted, det er vel det mest generelle spørsmålet jeg har.

Gjertsen: For det første var det jo selvfølgelig en ganske stor overgang fra kommunestyre og slike organ. Det må jeg nok si. Og dette at vi var så få kvinner, i Høyres stortingsgruppe var det to faste kvinner fra før, nemlig Bodil Aakre og Berte Rognerud, som jeg da vil si var eldre kvinner uten å være --- ja, de var jo i alle tilfelle meget, meget eldre enn meg. Så var det Sigrid Utkilen, som også var vararepresentant, men som meg kom til å møte fast. Der følte jeg

vel, at den som i utgangspunktet, nesten fra første dag satset på meg, det var jo faktisk Kåre Willoch. Fra første dag jeg kom inn på Stortinget, nesten, så kjørte han meg frem i debatter. Det syntes jeg var forferdelig tøft. Det vederfares jo aldri en stakkars vararepresentant, de får jo lov å sitte på den der plassen sin og hygge seg (latter). Så det var veldig tøft.

Vi hadde da to gruppesekretærer, det var Jan Levy og Erik Nessheim, og de syntes jeg også var veldig stygge mot meg, for å si det rett ut, for når jeg hadde skrevet noen innlegg og de skulle lese igjennom det og hjelpe meg, så sa de alltid følgende: ”Blir det noe politikk ut av dette da?” (latter). Ja, og jeg opplevde nok tiden som veldig, veldig tøff, og meget ensom. Og jeg, det høres veldig rart ut, for jeg var jo ikke så ung da jeg kom inn i 1970, men på det tidspunkt så var jeg faktisk ung kvinne i Stortinget, hvor rart det enn høres ut i forhold til i dag, hvor noen-og-20-åringer kommer inn. Men det var jeg på det tidspunkt.

Hagemann: Dette med støtte eller ikke støtte, at Willoch tydeligvis ga deg utfordringer for å fremme deg, mens andre ikke nødvendigvis gjorde det: Oppfatter du at det var en type konkurranse, opplevde du det som at du var truende for noen, eller ---

Gjertsen: Ja, i aller høyeste grad. Men jeg var ikke bare truende for kvinnene i gruppen. Jeg var meget truende for mennene. Det kan jeg bare si med en gang.

Hagemann: Hvorfor det?

Gjertsen: Jo, fordi jeg var annerledes. Willoch satset på meg. Alene det var jo ganske dramatisk. I politikk er man ikke glad for en som peker seg ut til kanskje å bli valgt inn i Høyres gruppestyre og alle slike ting forholdsvis raskt, og det er ikke noe som bare gjelder for

Høyre, det gjelder for alle partier. Jeg vil tro at kampen sikkert er mye tøffere i dag enn den var den gangen.

Pharo: Et spørsmål når det gjelder gruppesekretærene; ble de brukt på den måten av alle representantene?

Gjertsen: Å ja, det gjorde de.

Pharo: Så de hadde betydelig innflytelse på det som ble sagt?

Gjertsen: Veldig. Så var det jo bare de to. I dag er det jo et hav av slike medhjelpere. Men det var jo bare de to. Og de hadde jo ganske stor hals- og håndsrett over en stakkars representant. Jeg sier ikke at de ikke var vennlige og snille, for de er jo mine personlige venner til dags dato, men jeg følte liksom ikke at det var mye trøst å få noe sted (latter).

Lange: Men samtidig må du jo da ha opplevd tilfredsstillelsen av, selv om det var hardt i starten, å få positiv respons, bli medlem av Høyres programkomité, komme inn i de ledende stillinger. Så det var vel den evnen til å ta på seg oppgaver, også, som brakte deg inn de sentrale posisjonene?

Gjertsen: Jo, det var det nok. Men, jeg ble jo nesten drept av verv. Det ble jo nesten ikke oppnevnt et utvalg, for eksempel, hvor Høyre skulle foreslå en person, uten at det forslaget var meg. Man tenkte ikke så mye på kvinner den gangen, men som regjeringen ønsket å slippe til --- Det var jo veldig mangel på kvinner som gikk på barrikadene, så enkelt var det jo. Og der hadde man da en som gjorde det. Så det oppfattet jeg også som veldig tøft, å bli brukt så

fryktelig mye. Og det var jo ikke bare stortingsgruppen som gjorde det, men regjeringen oppnevnte meg jo i mange forskjellige utvalg og slike ting. Norske Kommuners Sentralforbund, jeg husker ikke når jeg kom inn der. Det var jo det samme om igjen. Så dette følte jeg hele tiden, at det var et så kolossalt press på meg.

Lange: Men samtidig må det ha gitt en bred erfaringsbakgrunn?

Gjertsen: Ja, det var det jo. Og jeg traff jo mange, jeg fikk et grunnlag som har kommet meg til gode senere, særlig da jeg ble statsråd. Jeg fikk veldig mange kontakter som også kom meg til gode senere her.

Lange: Men kunne vi gå litt til arbeidet i programsammenheng, altså utformingen av Høyres program, i forkant av en periode hvor Høyre får en veldig sterk tilvekst i velgertilslutning? Du var medlem i programkomiteen i to omganger, den første gangen i '72 og '73. Kan du si litt om det arbeidet, og om hvilket inntrykk du hadde, skal man se på det som en grunn til, eller en bakgrunn for, økende tilslutning for Høyre? Du har uttalt et sted at det var i denne perioden at Høyre ble stuerent i en eller annen forstand for nye grupper, altså grupper som ikke hadde kunnet tenke seg å stemme Høyre på lang tid.

Gjertsen: Jeg vil nok si at vi som satt i disse programkomiteene, nå husker jeg aldri om det var Torstein Tynning som var formann i den første eller om det var Otto Lyng. Men der må jeg nok si, at det var da det moderne Høyre ble skapt.

Lange: Da er det veldig interessant å få høre hvordan det foregikk.

Gjertsen: Jo, det var veldig mye nytenkning. Og det var folk som ikke hele tiden hengte seg opp i det som var skjedd i tidligere tider. Man var ikke redd for å forandre. Og man var heller ikke redd for å vise en mer radikal holdning, kanskje. Erling Norvik var jo sterkt inne i bildet, også. Og det visste vi, vi som satt rundt det bordet der, det var også forholdsvis nye folk som kom i programkomiteen. Noen slet vi jo med videre, uten at det er negativt fra min side. Absolutt ikke, tvert imot. Men de to som var bremsende på oss andre, det kan jeg jo si i denne forsamlingen her, det var Kjell Hanssen og Paul Thyness. Og til Kjell Hanssen sa vi jo alltid at "du har blitt satt her som et gissel, for å dempe oss andre". Og denne oppgaven, den tok Kjell meget alvorlig. Det stod ganske mange fighter der.

Hagemann: Hva var de viktige fightene?

Gjertsen: Ja, la meg si først noe om dette at vi ble stuerene. Altså, vi hadde vel en omfattende drøftelse av at vi ikke kunne fortsette, som jeg sa, å være skipsredernes parti på kysten, at vi også måtte bli kontorfunksjonærens, arbeidstakerens og kvinnes partier. Og andre hadde vel samme opplevelser og samme holdninger. Men på Sørlandet, der var jo Høyre skipsredernes parti, og selv om det ikke var mye skipsfart igjen i 70-årene, så hadde det jo tidligere vært det Sørlandet levde av, som det fortsatt sørget over at ikke var så lukrativt mer, da. Ja, og i det hele tatt holdningen til hva folk flest hadde behov for i samfunnet. Mye av hverdagens ting. Selvfølgelig hadde vi jo den tradisjonelle økonomidebatten. Jeg kan ikke huske at vi på det tidspunkt diskuterte så forferdelig mye lavere skatt. Jeg kan faktisk ikke det.

Lae: Nei, det kom senere. Men et spørsmål, dette var jo før jeg jobbet for deg, men var det ikke på det landsmøtet, under den programbehandlingen, man første gang tok ordet markedsøkonomi i sin munn?

Gjertsen: Jo, det var det jo.

Lae: På landsmøtet, for det var jo også et bannlyst ord i Høyresammenheng.

Gjertsen: Ja, det var det.

Lae: Og det hadde også noe med forbrukerperspektivet som ---

Lange: Var det noen internasjonale impulser som slo inn her, også? Denne forandringens vind, da, som blåste i Høyre i Norge, dette er jo et internasjonalt fenomen. Det at de konservative partiene og den nyliberale ideologien i ulike varianter slår igjennom. Og du selv er jo for så vidt et internasjonalt innslag.

Gjertsen: Ja, ja, jeg er jo innvandrer jeg, som kongen. Det var vi jo enige om (latter). Kan jeg få lov til å fortelle en søt liten historie om det? Det var mens jeg var statsråd, Arne Rettedal hadde lagt frem en melding om innvandrernes rettigheter, og all verdens slike ting. Og kongen var jo meget interessert. Det var jo vår redsel. Man var jo alltid så redd for at man ikke kunne leksen sin, og skulle bli spurt om noe hvor man ikke husket hva man hadde skrevet i sin egen melding, i proposisjonen, det var jo helt forferdelig. Men Rettedal kom jo ganske godt ut av dette. Og så snudde kongen seg mot meg, så sa han: ”Ja, vi to, statsråd, som begge to er innvandrere, vi må passe på at våre rettigheter blir opprettholdt” (latter).

Lange: Men, for øvrig var det altså noe som kom innenfra, etter din ---

Gjertsen: Det er klart man er påvirket av ytre ting. Og det er jo klart at når slike som Willoch og Erling Norvik satt i konservative unioner i Europa, at det var ting som ble drøftet på internasjonalt plan, og som igjen bunnfalt seg i vårt lille Høyre, i vår lille konservative krets. Det er jo helt klart, det. Men at vi på det tidspunkt gjorde nye tanker, det er, ja ---

Hagemann: Men hvilken rolle synes du selv du spilte i denne programkomiteen? Var du en pådriver? Og hva var du eventuelt pådriver for, i hvilke saker? Og hvem var dine allierte?

Gjertsen: I likestillingspolitikk, kvinnepolitikk, barne- og ungdomsarbeide, forbrukerpolitikk meget sterkt, men når jeg snakker om forbrukerpolitikk, så snakker jeg jo ikke om forbrukerne som kjøper melk og brød, jeg snakker om publikum som nyter godt både av private og offentlige tjenester. Så for meg er det et vidt begrep, det er ikke det snevre som man fortrinnsvis legger i at en forbruker går til Rimi-Hagen og kjøper...

Lange: Men er dette en slags dreining i perspektiver? Fra å være opptatt av produksjon og produsentinteresser, noe man finner både på den radikale og den konservative siden, til det å være på forbrukersiden, i vid forstand. Er det en sånn forskyvning av perspektiver du kan registrere der?

Gjertsen: At man er mer opptatt av publikum, det enkelte mennesket, enn man er opptatt av de sterke konsentrasjoner. Det hadde dirigert samfunnet tidligere, jeg kan ikke så mye om norsk struktur når det for eksempel gjelder landbruk og slike ting, men godseieren i Danmark og herregården som var et samfunn i seg selv, som tok ansvar for de som var på gården. Ja, og det var vel væreieren, som jeg jo i og for seg alltid har hørt ganske mye stygt om. For meg var det fremmed, da jeg hørte om væreieren som nærmest hadde hals- og håndsrett over de som

bodde på været, fordi jeg er jo selv oppvokst på en gård og har opplevd den store sosiale omsorg for folk som hadde jobbet på gården bestandig, og ble på gården etter at de ble gamle og alle slike ting. Enten så var de gamle og syke, kunne ikke gjøre noe, eller så gjorde de andre ting som passet for dem. Men det var en slags kollektiv holdning. Og det er jo noe av det samme med industrien på mindre steder, den store virksomheten preget hele området. Man danset etter virksomhetens pipe. Skipsrederne, de holdt jo alt i sin hule hånd, Ugland-slekten dirigerte Grimstad, Marcussen-slekten Tvedestrand, begge Sørensen-familiene på Tromøya, Hisøya og slike ting. Både med sine båter som gikk og hadde mannskapene ute, men også med virksomheten i land. At det enkelte menneske talte, slik som jeg følte, gjaldt vel ikke på samme måte. Og det var vel den holdningen vi endret.

Lae: Ja, selv om det foregriper litt, så mener jeg jo også å huske at de tøffeste fightene senere, de kom jo nettopp med produsentene.

Gjertsen: Å ja, himmel og hav.

Lae: Det var jo gullsmeder og kjøpmenn, og alle de som ble rammet av omstillingene. Det var jo ikke de politiske motstanderne.

Gjertsen: Nei, nei. Jeg kan si med en gang at det som var min største, jeg skal ikke bruke ordet skuffelse, men overraskelse; en ting var jo at arbeidstakerne ikke kunne utstå meg, at pressen ikke likte meg, på grunn av pressestøtte og slikt: Det var mange som jeg skjønte ikke likte meg, men de som jeg vitterlig skulle legge forholdene til rette for, nemlig organisasjonene og produsentene og alle disse, de hatet meg jo ennå mer enn arbeidstakerne. ”Statsråden må da forstå at det er fint med konkurranse, med det passer ikke

for vår virksomhet.” Det kunne jeg skrive en bok om, for jeg reiste jo land og strand rundt, og snakket om konkurranse og frihet. De bare så på meg og tenkte: ”Det lille kvinnfolket, hun skal vi få tatt knekken på”, det så jeg jo tydelig.

Det var jo i grunnen et uttrykk for det gamle ord som sier at man vet hva man har, man vet ikke hva man får. Og det gjelder uansett organisasjon. Der er det virkelig konservatisme ute og går. Men det må jeg jo også si, Erling, det var det jo i våre departementer også. Det er å foregripe begivenhetenes gang, men da jeg begynte med regelforenkling, avskaffelse av lover og retningslinjer, så oppdaget jeg jo at i hvert eneste departement, Kirke- og undervisningsdepartementet var verst, at der var det en gruppe som satt og passet på en lov eller noen retningslinjer og slike ting, og tenk, nå skulle denne bli borte. Og da kunne de jo risikere å bli nesten arbeidsløse. Det var det jo ingen som ble, for det var jo nok av andre oppgaver. Men når de skrev sine innspill til sine statsråder, så var det jo så negativt da, at det var ikke måte på, for samfunnet ville jo ikke eksistere hvis akkurat den loven av 1864 om myrer og molteplukking og jeg vet ikke hva, helt overflødige lover, hvis den ble borte, så ville jo samfunnet forgå.

Lange: Men det at du kom inn med en litt annen bakgrunn fra din oppvekst enn de fleste norske politikere kan kanskje ha bidratt til at du ble en mer forandrende kraft, fordi du hadde andre forbilder og andre erfaringer?

Gjertsen: Ja, det kan godt være. Du må huske at jeg ikke er akademiker. Det må jeg si, ja, jeg har artium og annen kursvirksomhet og slike ting, men jeg har jo aldri fått tid til å ta en akademisk utdanning. La meg si det på den måten; jeg tror at det var veldig mange velgere som følte en sterk nærkontakt med meg. Og i 1973, da jeg ble valgt til Stortinget, da hadde jo Høyre det faktisk ikke så forferdelig godt etter folkeavstemningen i 1972. Og i desember, da

hadde vi noe sånt som 16,2 % og 14 % på meningsmålingene. Så da hadde vi det ikke så forferdelig godt. Det var i alle tilfelle tre fylker som alltid var ute, det var Troms, Telemarken og Aust-Agder. De var aldri med i gallupen. De var for lengst tapt. Martin Buvik og Torstein Tynning og jeg, vi drakk alltid kaffe sammen etter sånne gallupundersøkelser, for vi hadde da ikke noe mandat mer (latter). Men jeg gjorde jo et vanvittig godt valg i Aust-Agder. Og det var ikke bare Høyrefolk i fylket som stemte meg inn, det var kvinner på tvers fra alle partier.

Hagemann: Det er veldig fristende å følge opp dette: I denne første programkomiteen, som da var en måte å gjenvinne tillitten på, etter blant annet '72: Det var jo i samme periode som hele debatten om likestillingsloven foregikk, med det som var av konflikter der, både med LO, med Arbeiderpartiet, og de nye unge feministene. Hva var Høyres og din holdning til hele dette feltet, hvilke diskusjoner ble ført? Det var etter FNs kvinneår, ikke sant?

Gjertsen: Nei, FNs kvinneår kom i '75. Det var Mexico-konferansen. Ja, det var jo ganske voldsomme diskusjoner innenfor partiet, og vi var jo så formastelige å sette ned den feministgruppen. Og det var jo uhørt, men vi fikk "lov" til det. Sjur Lindebrekke var formann. Det var mange triksige ting som ble gjort for å få dette til, og vi var jo ikke voldsomt populære, for å si det rett ut. Det var vi jo ikke. Men jeg vil også påstå at vi jo ikke var ekstreme. Vi var jo ikke kvinnefrontere og den slags ting.

Lange: Men du ble jo fremstilt, i et tidlig intervju, som om du ikke hadde noen spesielt skarp kvinneprofil.

Gjertsen: Gjorde jeg det? Ja--

Lae: Det var Annelise Høegh-tiden, hvis du husker den konflikten?

Gjertsen: Å ja, det var det jo selvfølgelig. Akkurat ja. Det var jo selvfølgelig noen som ville gå atskillig fortere frem enn andre. Men så er det jo noen som også da ville være litt pragmatiske. Hvis du skulle få partiet, og ikke minst landsmøtet, med deg, så var du nødt til å prøve, ikke å ligge lavt i landskapet, men å vise mykhet og forsiktighet, fordi det hjelper jo ikke at man kommer fra en programkomité eller et sentralstyre og har mesteparten med seg der, og så kommer man til et landsmøte som består av 300 delegater som kommer fra de ytterste fiskevær og de innerste landsbygder, ja, de vil ikke være med på noe slikt. Så det er noe med at man ikke alltid får sin egen innerste overbevisning og det man veldig gjerne vil, men at man får det nest beste, ved at man må ta mange små skritt.

Hagemann: Det var jo mange radikale stemmer, mange som både ville gå fortere frem og bruke mer radikale virkemidler. Men likevel, når jeg leser disse klippene i ettertid, synes jeg at du framstår som en radikal likestillingsforkjemper, slik som jeg leser det. For eksempel i det mest kontroversielle spørsmålet i likestillingsloven, dette med muligheten til positiv diskriminering som det da het, hvor jo den norske likestillingsloven er mer radikal enn den svenske, for eksempel. Og nå sier du jo veldig klart at du ikke er for radikal kjønnskvolter, men du går ganske langt i retning av dette i noen av disse utsagnene?

Gjertsen: Ja, men jeg var nok veldig redd for en lovfesting, jeg mente at man kunne oppnå ting på mer frivillig basis, og det tror jeg at jeg har praktisert selv, for eksempel med utnevnelser og mange slike ting. Jeg har jo alltid sagt at når kvinner kommer i posisjon, og har makt, da må de bruke sin makt: Hvis ikke kvinner selv er med på å velge inn kvinner, hvem skulle gjøre det da? Og jeg har vært veldig opptatt av det manglende nettverk som jeg alltid

synes det har vært blant kvinner, i forhold til menn som alltid har vært veldig flinke til å holde sammen og hjelpe hverandre og skyve på, passe på alle vegne. Da vet jeg dessverre ikke hva det er med mitt eget kjønn, men det er kanskje blitt bedre i dag, jeg vet ikke. Men jeg savnet veldig sterkt et nettverk, og det nettverket som jeg da hadde, det var jo for eksempel Torild Skard, det var Sonja Ludvigsen og selvfølgelig noen utenfor Stortinget. Jeg hadde blant annet et nettverk av kvinnelige journalister.

Lange: Men ellers var det vel kanskje ditt abortstandpunkt som ikke stemte helt med det som ellers ble identifisert med kvinnesak og feminisme?

Gjertsen: Ja, men for meg har nå abort i grunnen ikke vært en kvinnesak. Det går jo på min holdning til det å ta liv. Jeg kan jo kanskje i ettertid si at der var det standpunkter som ikke har vært helt holdbare, fordi at vi som var abortmotstandere, vi kjørte vel også en, hva skal jeg si, en argumentasjon for at det ville bli et økende antall aborter, om at man ikke ville sette inn nok ressurser til at kvinnene skulle bære frem barnet og alle disse tingene. Der er vi jo i og for seg blitt gjort til skamme i ettertid, og det går jo i og for seg på min egen holdning, for jeg ser jo at det enkelte menneske er i stand til å velge selv, og gjøre det fornuftige, kloke valg. Og aborttallet er jo ikke gått opp, tvert imot så er det vel synkende, og mange kvinner bærer jo frem sitt barn, og det er ikke blitt en prevensjon, som man var opptatt av i den argumentasjonen, også. Til det kan jeg vel si i ettertid at jeg hadde ganske harde standpunkter da, men den debatten var veldig tøff og veldig hard, og der kommer vel kanskje min holdning inn til å bevare liv.

Hagemann: Den splittet jo alle partier, også.

Gjertsen: Ja, det gjorde den.

Lange: Hvis vi da går videre inn i den andre programkomiteen. Opplevde du noen sterk forskjell mellom det første nybrottsarbeid og den andre programkomité som du var inne i, i '76-'77?

Gjertsen: Å ja, det kan jeg nok si. Selv om vi ikke gjorde noe godt valg i '73 følte vi jo at vinden blåste med oss, og vi var nok atskillig mer selvsikre. Atskillig modigere. Rolf Presthus var formann. Det var jo en veldig spennende komité. Nå snakker jeg om tiden '77-'81, da var Presthus leder. I den første var det Otto Lyng. Så vi gikk nok noen skritt videre, og så hadde vi jo selvfølgelig en glødende holdning til at vi skulle vinne valget i '77. At vi skulle komme i regjeringsposisjon. Og det var jo også på nære nippet at vi ikke gjorde det, da. Ja, det var mye fighting. Og det var større sikkerhet, fordi de standpunkter og de holdninger vi inntok i Stortinget, de holdt mål og holdt vann.

Bånd 1, side 2

Hagemann: Når man ser på dette i ettertid, så er jo noe av det du står for, og noen av de reformene som Høyre gjennomførte, de virker jo både opplagte og overmodne. Og samtidig så krevde det altså ganske mye å få gehør for den typen, hva skal vi si, praktisk reformvilje, og du omtaler deg selv som en upopulær person i perioden før du ble statsråd. Kan du kommentere det?

Gjertsen: Det bedret seg jo (latter). Når man gjorde kjempegode valg, det hjalp jo på situasjonen. Og jeg må si at jeg var veldig populær i Høyres Hus og i partiet, i sekretariatet i Høyres Hus og i Stortingsgruppens sekretariat. Så dit gikk jeg når alt blåste som hardest mot

meg. Men det var i stortingsgruppen, og særdeles i den fra '70-'73 og fra '73-'77, der følte jeg nok i ettertid, og mens jeg var der også, at de var ikke så særlig glade i meg, for å si det rett ut.

Jeg kan jo gjenta det jeg sa om administrasjonskomiteen, for det sier nemlig Erik (Nessheim) bestandig, at det var det mest geniale jeg gjorde, at der skapte jeg min politiske plattform. Min forgjenger var plassert i administrasjonskomiteen, og det var jo ikke akkurat noen ære for en stortingsrepresentant som hadde sittet 16 år eller noe slikt på Stortinget. Og ergo så kom jeg også dit. Og det var ganske kjekt, skjønner du, fordi sånn cirka den 9. eller 11. november, så var vi ferdige med budsjettet, og da slet alle de andre komiteer, og hadde ikke tid til å delta i noen debatter. Da var jeg jo frank og fri. Og da sa jo alltid Erik (Nessheim) eller Jan Levy eller Willoch: "Den debatten der, den synes jeg du skal være med i." Ta opp det og det emnet, inflasjon og all verdens slike ting. Alt det der fikk jo ganske god tid til.

Jeg husker ikke hvilken sak det var, det var et eller annet, jo jeg tror faktisk det var noe med hurtigrutebevilgning og et eller annet om turismen. Og så spurte jeg da en medrepresentant om jeg burde delta i den debatten. Jeg skal ikke nevne vedkommende representants navn, han er død nå. Men det var en fremtredende person i Høyres stortingsgruppe. Om han kunne være så snill å lese det innlegget, og da så han meget spydig på meg. Og så sa han: "Hvorfor skulle ikke du delta i den debatten? Du deltar jo i alle de debatter som fins." Men jeg må jo si at jeg satte aldri opp meg selv i trontale- og finansdebatter. Det var jo gruppestyret som gjorde det, og gruppesekretariatet, men at jeg deltok i de andre debattene, det er jo en annen sak, da. Og jeg husker at da var jeg helt knekket. Da gikk jeg opp på kontoret mitt og styrtgråt. Da syntes jeg altså at det var veldig urettferdig. Jeg hadde nok en del slike episoder, men etter hånden ble man jo litt tøffere.

Lange: Men du kom jo da inn i helt sentrale posisjoner i Høyre, først medlem av sentralstyret og så annen viseformann, som det jo het. De prosessene, hvordan opplevde du dem?

Gjertsen: Å komme i partiledelsen, det var jo fabelaktig interessant, men du vet at da jeg kom i partiledelsen, da var jo i og for seg min posisjon nokså befestet, for det var jo ikke før i '78. Så da stod jeg jo forholdsvis sterkt på alle måter. Og det var jo da jeg hadde dette kjempevalget bak meg i '77 i Aust-Agder. Så det var jo en interessant tid. Min sterkeste posisjon på mange måter, og hvor jeg vil føle at jeg har hatt størst innflytelse ved siden av å være statsråd, det er jo alle de årene jeg satt i gruppestyret. Det synes jeg nok er der hvor jeg hadde sterkest innflytelse, og så følger altså arbeidsutvalget, jeg var jo der som viseformann. Der satt jeg jo ganske lenge også i kraft av at jeg var medlem av gruppestyret.

Lange: Og så ble du altså bedt om å gå inn i regjeringen. Der foreligger det et intervju hvor det blir sagt at Willoch først spurte deg om å bli helse- og sosialminister, men at du ikke ville det.

Gjertsen: I utgangspunktet var jeg ikke innstilt på å bli statsråd. Det var jeg fast bestemt på.

Lange: Hvorfor det?

Gjertsen: Jeg hadde jo en veldig tøff privatsituasjon. Jeg hadde en mann som hadde hjerneskade etter tre og et halvt år i tysk konsentrasjonsleir. Det kan jeg vel også kanskje si litt om, hva det er å være kvinne og gå ut å ha en 100 % krigsinvalid mann, og gjøre valget: Vil du også selv overleve? Jeg hadde jo hjelp hjemme til min mann, det hadde ikke noe med å gjøre at han satt og vansmektet og slikt. Men da kjørte man jo i valgkampen, spesielt i '73, da kjørte man det mot meg hele tiden: "Der sitter den stakkars gamle syke mannen ute på Borøya, og hun skal gjøre karriere." Det var argumentasjonen mot meg, ved siden av at jeg var dansk.

Og ved siden av at jeg var kvinne. Det der glemmer man i dag, hvor det er så selvfølgelig at man nominerer kvinner til Stortinget, man glemmer hvordan det var. Og i '73, da var det to kvinner som toppet listene. Det var Sonja Ludvigsen, Akershus og meg, i Aust-Agder. Men den der kjørte de mot meg hele tiden. Øyvind Bjorvatns kone; de hadde små tvillinger og et annet barn, hun bodde på et lite gårdsbruk i Holt i Tvedestrand kommune, nesten veiløs og helt redselsfulle forhold, gammel gård: Det var ikke en sjel som snakket om stakkars Marit som satt på Berge gård med små barn, mens Øyvind, han skulle gjøre karriere på Stortinget. Ikke en sjel snakket om det.

Hagemann: Hvem er ”de”?

Gjertsen: Det er hele undergrunnen. I grunnen ikke så mye politiske motstandere, men for eksempel sjømannsforeningene i Aust-Agder. Og jeg som jo hadde engasjert meg så voldsomt for sjøfolk og krigsinvalidere, det vil jeg våge å påstå, at særlig krigsinvalidene har jeg gjort veldig mye for. Jeg var jo nær venninne med Lise Børsum i alle år, og jobbet ganske mye sammen med henne. Sjømannsforeningene i Aust-Agder, alle sjømannsforeningene, de ville da ikke ha det lille kvinnfolket på Stortinget. De kalte meg jo ikke noe annet. ”Lille kvinnfolket”. De brukte den argumentasjonen. Jeg tror ikke de andre partiene gjorde det på den måten. I tillegg kom folk som var misunnelige og alle slike, det er så mange sånne mekanismer ute og går.

Hagemann: Men var det sånn at du trengte ut noen andre som gjerne skulle hatt den plassen, eller var det noe med at du provoserte i kraft av å velge en annen type kvinneliv enn det de syntes man skulle?

Gjertsen: Det var det selvfølgelig, og det er jo klart at det alltid er noen som vil ha førsteplassen.

Lae: I forhold til Marcussen da?

Gjertsen. Ja, ja, ja. De som jo hadde innstilt meg som første vararepresentant til Stortinget i '69, og da fikk jeg jo et overveldende flertall. Du aner ikke hvor flott det var, men der hadde man altså en sånn mekanisme. Det var (Alfred) Thommesen som skulle slutte i '73. De som gikk inn for meg der, de tenkte at "så vipper vi ut henne, for det er jo en jente". Det var en annen som også var veldig interessert i å få den varamannsplassen. Han kunne de ikke vippe ut, da. Han kom fra shippingkretser. "Ja, men hun skal vi nok få ut." Det fikk de altså ikke. Det var det som var forferdelig dumt, så der fikk jeg en mektig slekt mot meg, Marcussen-slekten i Tvedestrand. Hele den slekten, de ville ha hatt sin mann.. Han gikk siden til Fremskrittspartiet. De ville jo ha ham på Stortinget, så jeg fikk hele den slekten imot meg, og den var stor.

Nei tilbake til dette, jeg var fast bestemt på at jeg ikke ville være statsråd. Og jeg hadde bestemt meg for at det skulle være min siste periode på Stortinget. Da syntes jeg at jeg kunne bli Odelstingspresident eller Lagtingspresident. Og det sa jeg til Willoch. Og han sa at han syntes jo ikke det var en så dårlig idé, det ville jo gå fint det, da. "Men jeg ville nå veldig gjerne at du skulle komme i regjeringen". Ikke snakk om, sa jeg. Jeg satt jo selv i det utvalget som la opp regjeringskabalen, og der var det jo et evig mas. Det startet i grunnen med Samferdselsminister. Og det sa jeg da utrykkelig nei til, alle de veier på Vestlandet og alt det der, jeg tenkte fri og bevare meg vel (latter). Ja, og så var det Sosialdepartementet. Da tenkte jeg: Å nei, det er jo folketrygdeloven og alt det som er, nei takk. Og fortsatt var jeg fast bestemt, da. Men så var det min meget nære og gode venn Lars Roar Langslet, han spilte meg

et pek da han gikk til Willoch og sa: ”Nå må du altså bare tvinge henne, for da bøyer hun seg.” Fortsatt sa jeg nei, og jeg reiste hjem orket ikke mer av maset. Så ringte Willoch neste morgen kl. 7, og så sa han: ”Nå er det ikke bønn. Nå sier du ja. Ferdig med det”. Ja, det var det.

Lange: Og dermed kom du altså inn i et kollegium av mennesker som du dels kjente og hadde samarbeidet med, og dels kanskje ikke kjente så godt.

Gjertsen: Nå, du tenker på regjeringen.

Lange: Ja.

Gjertsen: Å, vi kjente hverandre jo veldig godt.

Lange: Kan du si litt om det kollegiet, den første Willoch-regjeringen?

Gjertsen: Fantastisk. Helt fantastisk. (Til Lae:) Det var vel ikke noen ukjente for oss?

Lae: Det var noen som var kommet nokså nylig inn, Inger Koppernæs, altså noen som ---

Gjertsen: Ja, Inger Koppernæs. Hun var valgt til Stortinget, men hadde ikke møtt. Ja, hun var jo ny. Så tok han med Vidkun Hveding og Jens Hallvard Bratz. Vidkun Hveding var i og for seg et veldig ubeskrevet blad for oss i partisammenheng. Jens Hallvard Bratz var jo mer inne i partisystemet. Så var det Wenche Frogn Sellæg, som jeg plukket som miljøvernminister. Men elles var vi jo alle sammen veldig godt kjente. Vi hadde sittet på Stortinget sammen, og det

var en veldig styrke. Og de fleste av oss var meget nære og meget gode venner. Så det var en fantastisk tid. Og dette å sitte i en ett-partiregjering, det er en helt utrolig, en form for beruselse. For det du legger frem, det er regjeringens erklæring, det er partiets program. Alle må jo være enige i det. Ja, selvfølgelig kan det være nyanser. Det sier jo seg selv, men det er jo noe man diskuterer seg frem til løsninger på. Men man møter jo ikke denne kolossale motstanden som jeg opplevde i '83, da de to andre partiene kom inn, fordi de hadde jo synspunkter på veldig mange ting som var totalt annerledes enn våre, og da ble det jo straks mye tyngre, mye mer slitsomt, mye mer krefter måtte man hele tiden bruke, på argumentasjon. Først i regjeringen, og så siden i stortingsgruppene.

Lange: Men hvis vi holder oss til den første regjeringen først. Er det riktig oppfattet at dette var et nytt regime, i den betydningen at det var et forsøk på å gjøre en betydelig endring i norsk politikk gjennom dette skiftet? Til forskjell fra den første borgerlige samlingsregjeringen i '65, så var dette godt forberedt som et regimeskifte.

Gjertsen: Å ja. Perioden '77 til '81 på Stortinget, da var vi jo så bevisste på at vi skulle vinne dette valget. Det vi fremmet og stod for i Stortinget, det var jo det vi skulle sette ut i livet når vi kom i regjering. Det var vi meget bevisste på.

Hagemann: Men det betyr at denne konservative, eller bevarende, bakstreverske fløyen, de stemmene som du snakket om fra tidligere på '70-tallet, de var da ikke lenger til stede?

Gjertsen: Nei, ikke i den grad.

Hagemann: Så reformviljen var da helt enerådende?

Gjertsen: Og sentralstyret ble jo også ganske meget fornyet. Selv om vi selvfølgelig hadde noen satellitter der også, da. Men de var jo ikke så veldig mange. Nei, det var en total endring. Jeg må jo si: Helt bevisst, i disse fire årene, så kjørte jeg jo på min avbyråkratisering, regelforenkling, forbrukernes frie rett til å velge selv og på konkurranse. Det der kjørte jeg helt bevisst om og om igjen i debatt etter debatt. Ja, og i alle innstillinger som jeg skrev, alle foredrag som jeg holdt og så videre. Og derfor var det jo, da jeg kom i departementet, så kunne jeg få satt de tingene ut i livet. En fantastisk følelse.

Hagemann: Og da var det ingen i regjeringsskollegiet som syntes du var for ivrig?

Gjertsen: Å nei.

Hagemann: Hvor kom motstanden fra da?

Gjertsen: Ja, den kom jo selvfølgelig fra Stortinget. Den kom jo fra opposisjonen. Den kom også fra Kristelig Folkeparti og Senterpartiet. Og så kom den også fra utenforliggende, altså organisasjoner både på arbeidsgiver- og arbeidstakersiden. De stod jo skulder ved skulder.

Lae: Det er mulig jeg tar feil, men selv Kåre Willoch syntes vel at denne åpningstidsloven var litt dristig?

Gjertsen: Å ja. (latter).

Lange: Ja, for da kan vi komme til de mer presise sakene.

Gjertsen: Han syntes meget av meg var dristig. -- Da jeg valgte Egil Bakke som prisdirektør, for eksempel. Min departementsråd Bjørn Larsen, han ville helst hatt Ulf Sand, og det syntes Willoch i grunnen var et godt forslag (latter). Og for å tilfredsstille disse to, så innkalte man da Ulf Sand til et intervju som var totalt mislykket. Og da jeg etterpå sa at ”jeg tar Egil Bakke”, da mente departementsråden at det var forferdelig, det jeg hadde gjort. Ulf Sand, stakkar, han hadde da gått ut av døren og trodd han skulle bli ny prisdirektør. Sånt gjorde man da ikke, sa Bjørn Larsen. Gikk inn på kontoret og lukket døren demonstrativt bak seg. Men det var altså ikke noen ting å gjøre med det.

Philipson var prisdirektør, og han tilhørte jo Høyre. Men han var jo en veldig real mann. Fabelaktig, for han kom jo til meg med en gang og sa: ”Nå kommer du til å kjøre så radikal konkurransepolitikk, som jeg i og for seg er enig i. Men jeg er så indoktrinert med den politikken som Prisdirektoratet har drevet, med kontroll i så mange år, jeg vil ikke være i stand til å etterkomme dine ønsker. Og jeg vil ikke være i stand til å drille avdelingene på det.” Det var jo fantastisk flott. Og dermed kunne jeg jo velge. Men i alle tilfelle, da jeg kom til Willoch og sa at Egil Bakke skulle bli prisdirektør: ”Å herregud”, sa Willoch. ”Det også. Dere to kommer til å bli et radarpar.” (latter).

Lange: Kan du si litt om endringene i prispolitikken, for det er kanskje et av de mest betydningsfulle områdene.

Gjertsen: Ja, det er det. Det var jo da et forferdelig ramaskrik. Man slapp prismekanismene løs. Opphevet maksimalprisene på bensin, for eksempel. Da ville Norge gå under. Det var helt sikkert, det. Jeg vil jo si at pris- og konkurransepolitikken, Erling, at det på mange måter er det viktigste vi gjorde.

Lae: Det er jo det. Og jeg kan jo bare nevne at på første ledermøte, så holdt du en bitteliten programerklæring. Det hadde ingen statsråd gjort før. Så jeg husker leder av prisavdelingen, ekspedisjonssjef Skibenes ba om å få den skriftlig, da, den var så lang (Lae er ironisk, red.anm.). Og hvor programerklæringen var større forutsigbarhet, og en innføring av konkurransepolitikk til avskaffing av reguleringspolitikk. Det var de setningene du brukte.

Gjertsen: Ja, det som har kommet ut offentlig, det er selvfølgelig det åpne samfunn og åpningsloven. Men det er jo andre ting som virkelig var det helt vesentlige for meg og for oss, og som vi satte i gang med fra første dag.

Lae: Det første var jo faktisk deregulering på bolig.

Gjertsen: Ja.

Lae: Det var jo allerede første halvår.

Gjertsen. Der gjorde vi jo en kjempeinnsats, og det var jo mye takket være Halvor Stenstadvold, som jo gikk inn i dette med liv og sjel. Og takket være deg (til Lae), som skrev alle mine glødende innlegg, som jeg reiste land og strand rundt og presenterte i alle de organisasjoner som ville ta i mot meg.

Lange: Så dette var noe du hadde forberedt. Likevel ville du altså ha Ulf Sand som prisdirektør. Det overrasker meg, for han representerte jo på en måte det gamle regimet.

Gjertsen: Nei, jeg ville ikke ha han. Men Willoch syntes at han kanskje kunne passe som prisdirektør, og Bjørn Larsen – de to var jo selvfølgelig partikolleger, og den ene holder hånden over den andre. Og jeg syntes han agerte veldig for dette. Og det var jo i grunnen for ikke å ha utelatt noen, da, at vi intervjuet ham. Men det ble jo helt mislykket for meg.

Lae: Og Bjørn Larsen var departementsråd.

Gjertsen: Ja, ja.

Lange: Ja, jeg ville bare ha oppklart den...

Gjertsen: Men han var jo søker. Jeg ville ikke i utgangspunktet ha ham. Men det er ikke så godt å forbigå en tidligere finansminister. Kommunalminister hadde han vel vært, hadde han ikke det også? Eller, han ble i alle tilfelle departementsråd i Kommunaldepartementet.

Hagemann: Men kunne det være et slags poeng for dere også å unngå partitilsettingene?

Gjertsen: Egil Bakke var jo Arbeiderpartiet.

Hagemann: Ja, han også. --

Lae: Det er klart det var en fordel

Gjertsen: Jeg har jo aldri opplevd, med ett unntak, at jeg har hatt noen vanskeligheter, tvert i mot, med embetsfolk som hadde annen partitilknytning. Jeg går ut fra at i Forbruker- og

administrasjonsdepartementet, så var det ikke mange som hadde tilknytning til mitt parti, men det opplevde jeg ikke som noe drawback, tvert i mot.

Lae: Det ble vel faktisk sagt at de mente det var en fordel at det endelig kom en statsråd som ikke hadde samme partitilhørighet som alle ekspedisjonssjefene hadde, med unntak av en. -- For da var det lettere å ikke blande kortene.

Lange: Men det var altså likevel en sterk motstand mot de endringsforslag som du kom med. Som du sier, når man opphever maksimalprisen på bensin, så går nasjonen i stå.

Gjertsen: Ja.

Lange: Kan du si litt mer om det, om den motstanden du møtte? Og i forhold til den oppslutning som det fikk, for det kan vel også være et spørsmål om disse reformene på mange måter ble opplevd som overmodne, som du jo sier, for eksempel i boligmarkedet.

Gjertsen: Ja. Boligmarkedet var jo helt åpent. Og i selve befolkningen, så ble det jo mottatt med åpne armer.

Lae: Særlig Rettedal var vel ...

Gjertsen: La meg si det på den måten, at alle syntes jeg gikk for langt.

Lae: Litt for fort, litt for langt.

Gjertsen: Ja, at jeg var så forferdelig kjapp.

Pharo: Også med boligmarkedet?

Gjertsen: Ja, å ja. Vi var jo veldig kjappe der også.

Lae: Man kan nesten spørre om det hadde gått hvis man ikke hadde vært så kjapp, fordi motkreftene rakk ikke å komme til syne, og de var sterke, altså --

Hagemann: Men bortsett fra opposisjonen på Stortinget generelt, så var det vel litt forskjellige motkrefter som satte seg i spill på de forskjellige feltene? Maksimalpriser på bensinen, det var mye distriktsinteresser, var det det?

Gjertsen: Ja

Lae: Oljeselskapene var det vel også.

Gjertsen: Ja oljeselskapene, å, vi var bitre fiender. Det var vi hele tiden, det (latter). Jeg fortalte dem med jevne mellomrom at jeg ikke kunne begripe, det var jo etter at maksimalprisen var opphevet, at når prisen gikk ned på spotmarkedet, så måtte den jo vitterlig gå ned på bensinprisene her også. At det ikke burde ta mange uker for at den da endelig skulle gå ned. Da var det plutselig så mange tekniske ting og arrangementer som måtte gjøres, men når prisene gikk opp igjen på spotmarkedet ute, så gikk bensinprisene opp neste morgen også. Da var det ikke noen tekniske ting som skulle arrangeres (latter).

Lae: Som bisitter på noen av disse møtene, jeg tror jeg nesten aldri har vært på så tøffe møter, som møter med gullsmeder og møter med dagligvarehandelen og møter med bransjeorganisasjonene. Det var jo der motstanden var.

Gjertsen: Ja.

Lange: Så der fantes det altså en profesjonell lobbyorganisasjon som hadde --

Lae: Forsøkt å komme inn i Høyre

Gjertsen: Ja, selvfølgelig hadde de det. Så der hadde vi jo stortingsrepresentanter fra vårt eget parti, som sendte notater og snakket med statsministeren og slikt, men der var jo statsministeren, selv om han i utgangpunktet syntes at jeg var altfor raskt og altfor tøff og altfor dristig, så var han helt lojal. Å ja, han gikk aldri på en slik argumentasjon fra en stortingsrepresentant eller en organisasjonsleder, der var jo Willoch fabelaktig.

Hagemann: Men det betyr at regjeringen gikk enhetlig for reformpolitikken, men dere hadde ikke hele Høyres stortingsgruppe med dere?

Gjertsen: Nei, de måtte jo stemme for det, da (latter). Det var jo diskusjoner på gruppemøtene. Det er jo helt klart det. Skal vi fortelle om den lille saken vår, med (Sæmund) Lombnæs og Halvor (Stenstadvold)? Altså, det var borettslagene, Kringlebotn var ordfører, var det i Oppegård? --

Lae: --Var det Ski? Ja, Ski kommune.--

Gjertsen: Ja, det var altså noe som hastet så forferdelig, det dreiet seg om timer. Og Halvor hadde jo ikke vært borte i slike mekanismer før. Han hadde jo selvfølgelig vært aktiv i politikk i Bærum kommune, men ikke den slags formelle ting. Og ekspedisjonssjef Lombnæs i prisavdelingen var jo så begeistret for dette her; de sendte like godt ut et brev til alle landets kommuner. Nå var dette her i orden, det var bare å gå i gang. Det de to guttene glemte, det var at lagtinget dessverre ikke hadde behandlet saken (latter). Det skulle de gjøre på kvelden. Og da var det altså godt å ha gode venner i andre partier. For jeg kom til Stortinget og ante fred og fordragelighet, vakker sommerkveld, og dette skulle være greit og..., ja. Og så kom Kari Gjesteby, som da var personlig sekretær for Gro Harlem Brundtland, og fortalte meg at ”i kveld får du bråk i Lagtinget, Astrid. For du skjønner det...”. Det og det brevet var sendt ut, og det var det jo selvfølgelig noen Arbeiderpartiordførere som hadde orientert stortingsgruppen om, så nå skulle det bli spetakkel. Ja, det var jo litt kjedelig og.

Jeg tror Halvor var dratt hjem, så jeg hadde jo ikke mulighet for å bruke kjeft på han. Og du var jo selvfølgelig et eller annet sted. Så var det, hva heter han, min gode venn Sigbjørn Johnsen. Vi gikk nå inn i lagtingssalen. ”Jeg er jo saksordfører, jeg”, sa han. ”Ja takk”, sa jeg. ”Da kan jeg vente meg det verste, da”. Ja, ja. Jo da. Han satte i gang, og jeg satt og så opp i lagtingssalens himmel, og gikk etterpå opp på talerstolen og beklaget sterkt, syntes dette var forferdelig leit. Og det kunne de jo begripe, det skulle aldri gjenta seg, og disse brevene skulle jo selvfølgelig trekkes tilbake og slike ting. Ja, ja. Det der endte i stor fordragelighet. Sigbjørn syns det var veldig kjekt å ha en så medgjørlig statsråd som innså når det var begått en feil, og det var i stor fordragelighet. Vi var jo gode venner. Da vi gikk ut av lagtingssalen, så gikk Guttorm Hansen bak meg og sa: ” Ja, det der brevet, det kan da ikke være nødvendig å trekke tilbake. Nå var vi jo ferdige med det”, sa han (latter).

Lange: Men det var altså likevel samlet sett ledd i en vel forberedt og skarpt regissert forandringsbølge?

Gjertsen: Ja, det var det.

Lange: Og det som er spørsmålet, igjen spør jeg om den hadde noen internasjonale forbilder, eller var inspirert fra andre enn de indre ---

Gjertsen: Jo, det er jo klart at det skjedde ting i alle vesteuropeiske land. Det gjorde det jo. Og man var jo influert. Det sier jo seg selv, selv om man i Norge er litt sære på mange standpunkter. Kan jeg få si noe om dette? At folk begynte å se annerledes og velge fritt? Jeg vil faktisk tro at EF-avstemningen i 1972, som splittet så mange partier, som splittet familier og vennekretser og slike ting: Jeg tror at folk begynner å tenke annerledes, ”jeg stemte ja, og jeg stemte nei”, at dette gikk jo ikke så galt, at man begynte å ta standpunkt på mer selvstendig grunnlag, man begynte å se mer kritisk, kanskje, på sitt samfunn... Ja, jeg tror at det hadde en viss virkning. At ting ble mer oppløst.

Hagemann: Men det er jo noen veldig påfallende sammenfall her, rundt 1980 så kommer Thatcher, og så kommer Reagan og så kommer Willoch, og veldig ofte så blir det jo helt forenklet gjort til ett og det samme, og det er det selvfølgelig ikke, men det er allikevel noe, en del av noe av det samme. Hvis du skulle fabulere litt rundt hva dette skyldtes? Ville du da si at det var inspirasjon, altså at det skjedde på ideplanet, eller var det mer det som skjedde med økonomien? Altså at det ikke lenger var evig vekst, at du hadde hatt oljekrisen, ...

Gjertsen: Ja, det også. Jeg vil jo tro at det er med, ja. Folk og publikums holdninger, og at man ikke --- såne stivnede ting, planøkonomien og alle slike ting. Jeg tror i grunnen at folks sunne syn, man kan liksom ikke holde allting i et jerngrep. De østeuropeiske land, det måtte gå i oppløsning. Kina og slike ting. Det er jo ikke noe som kommer fra oven, det kommer i grunnen fra grunnplanet.

Lae: Jeg kan ikke huske at vi i diskusjoner den gangen tenkte verken på Reagan, og absolutt ikke på Margaret Thatcher.

Gjertsen: Vi likte jo ikke Thatcher.

Lae: Det var mer det at man hadde sett at det var en rekke ting her som ikke fungerte.

Gjertsen: Ja. Jeg tror det var en kombinasjon i grunnen mellom politikk, eller et politisk parti, og befolkning.

Pharo: Hadde dere noen følelse av at Arbeiderpartiet hadde gått i, jeg holdt på å si; gal retning i løpet av 70-årene, altså at de var blitt styringsvillige i sterkere grad enn de hadde vært før? For eksempel med Kleppes motkonjunkturpolitikk. Var det noen såne forestillinger i det også?

Lae: Ja, motkonjunkturpolitikken mente vi jo var gal, og det var jo en veldig sterk oppfatning av at linjen med prisstopp, frislepp, prisstopp, frislepp var helt gal, og at man måtte velge en helt annen linje, som da ble konkurransepolitikken i stedet.

Gjertsen: Man følte vel at det var ganske mye som var forholdsvis stivnet. Og det må jeg jo si til Arbeiderpartiets forsvar, at Kleppe var jo faktisk begynt å interessere seg ganske mye, og innså jo at man måtte modernisere offentlig sektor. Det husker jeg at jeg snakket med ham om ganske mange ganger som stortingsrepresentant, at man måtte modernisere offentlig sektor, for ellers så ville det bli helt stivnet, og man kunne ikke fortsette på denne måten. Og han var også veldig opptatt av at det offentlige ikke kunne ha hals og håndsrett over alt. Men det gikk så forferdelig tregt, for han fikk veldig lite gehør. Og åpningsloven, det var vel Annemarie Lorentzen, stakkars, som også hadde fremmet en lov om åpningstider. Men det gikk jo ikke. Den ble jo lagt i skuffen i løpet av en halv time etter at hun hadde nevnt det for gruppemøtet, da var det over. Så da lå den der resten av tiden.

Lae: Og det var jo mye som lå i skuffene.

Gjertsen: Ja.

Lae: Men det var ikke vilje, eller man våget ikke å åpne dem.

Hagemann: Når det gjelder lukningsloven, så har jeg funnet ganske gamle skuffer, dette var jo oppe allerede rett etter krigen. Dette ble jo fremmet av diverse komiteer, at man måtte få mer fleksibilitet, både offentlig og i privat, og at det hadde noe med effektivitet å gjøre, at det gikk mye arbeidstid tapt på at folk skulle dra til offentlige kontorer. Det hadde også med ønsket om å få flere kvinner ut i arbeidslivet å gjøre.

Lange: Men det var vel forandringskrefter i gang også på industripolitikk. Lied-utvalget som kom i 1980 var jo et oppgjør med '70-tallspolitikken. Så det fantes vel krefter inne i flere

partier. Et spørsmål som jeg kunne tenke meg å reise, gjelder forholdet til forbrukerkooperasjonen, for den hadde jo også lansert, skal vi si, en ny offensiv om forbrukerpolitisk program på 70-tallet, og hadde i utgangspunktet en felles forståelse av nødvendigheten av konkurranse og forbrukerrettigheter. Men hvordan oppfattet du den bevegelsen, som jo var ganske stor, men lite synlig?

Gjertsen: Vi hadde jo et ganske godt samarbeid med den, faktisk. Men de likte vel ikke særlig godt at man skulle ha så mye offentlighet om det. Så jeg fikk jo heller ikke noe særlig støtte fra dem offentlig, men jeg åpnet forskjellige bygg for dem, og mye slikt. Så der hadde jeg i grunnen ikke noe spetakkel. Ikke det jeg kan huske, -- kan du huske det Erling?

Lae: Nei, jeg gjør heller ikke det.

Pharo: Dere var jo en enhetlig regjering, men hadde langt fra noe stortingsflertall på egen hånd. I hvor stor grad måtte dere forhandle med de andre borgerlige partiene og med Arbeiderpartiet for å få disse, tross alt, nokså dramatiske endringene igjennom?

Gjertsen: Spør ham (viser til Lae). (latter)

Lae: Nei, det var å lirke og, ja, ikke akkurat lure, men jeg tror, for å være helt ærlig, at dereguleringen på boligmarkedet når det gjaldt aksjeleiligheter og frittstående borettslagsleiligheter, som var det aller første, det tror jeg vi fikk gjennom fordi Senterpartiet ikke helt skjønnte hva det dreide seg om. Fordi det ikke var deres verden. Da reaksjonen kom etterpå var det for sent, og da ville de snudd. Og det gikk så fort, det var jo første halvår i regjeringen, og så ble det en mye tøffere kamp i forhold til når takstene ble endret, da det ble

friere takster på boligbyggelagsleilighetene, da var det en allianse inne i Senterpartiet. Men da var det en egendynamikk blant beboerne, som gjorde at det bare veltet frem. De andre dereguleringssakene var vel ikke så konfliktfylte. De skjedde jo i departementet, med unntak av åpningstidsloven. Og den kunne man jo skrive en roman om.

Lange: Kan vi få en novelle?--

Hagemann: Kan vi ikke ta en ting av gangen? Fordi, når det gjelder denne boligreguleringen: Var det ingen sprekker der? På de andre områdene så er det jo tydelig noen sprekker innenfor Arbeiderpartiet, det er folk i Arbeiderpartiet som går for, men som av ulike grunner og kanskje LO, hva vet jeg, ikke fremmer det. Slik at for noen av dem må det ha blitt følt som en lettelse at noen gjorde det. Men hva med boligreguleringen? Var det noen tilsvarende sprekker innenfor Arbeiderpartiet der?

Lae: Nei, det var det ikke. Der var de kompakt imot. Og det hadde noe med at boligbyggelagene så dette som --- De var sterkt imot, og det gikk på hele systemet, tildelingssystemet via boligbyggelagene, og de så at de ville ende i en helt annen form for markedsorientering hvis man endret dette. Det ble nok ikke så dramatisk for boligbyggelagene som de fryktet, men det er klart, det medførte jo en endring. Det man kan spørre om etterpå, det er: Hva gjorde at Høyre var mer lydhøre for disse kravene blant beboerne enn Arbeiderpartiet var? Fordi dette må jo i veldig stor grad ha vært Arbeiderpartivelgere. Men presset innad i Høyre var jo også sterkt her, spesielt i Oslo.

Hagemann: Men det var jo forskjellige deler av det, for det var jo disse såkalte frittstående borettslagene, der hadde de jo hele dette systemet med plastposer med tusenlapper for å -- Nå

var det kanskje færre arbeiderpartivelgere som bodde i Selvaag-borettslagene enn i OBOS-borettslagene, men likevel, det ble jo på en måte så hårreisende, og så tilsynelatende sosialt hele det systemet. At ikke noen Arbeiderpartifolk så at dette ikke fungerte, er jo veldig overraskende. Mens OBOS var jo mer knyttet til det ideologisk, og ---

Lae: Det kan man mer skjønne, men det er klart, det kan jo ha skjedd ting internt i Arbeiderpartiet som vi ikke vet om.

Hagemann: Men det var ikke noe sprekker blant ---

Lae. Nei.

Gjertsen: Det var nok noen. Jeg er jo helt overbevist om det var noen som hadde andre tanker om det, men utad kom det aldri noe derfra.

Hagemann: Men i departementet da?

Lae: De var jublende enige.

Gjertsen: Å ja.

Hagemann: De var jublende enige.

Lae: Ja. Prisavdelingen og Lombnæs, husker jeg.

Gjertsen: Ja, fabelaktig, Bjørn Larsen ---

Lae: -- Lombnæs bodde jo i frittstående boliglag selv da, så ...

Gjertsen: Ja, enhver er seg selv nærmest. Men, tilbake til dette, fordi at så mye ære synes jeg den forrige Arbeiderpartiregjeringen skal ha, de hadde altså disse tankene når det gjaldt modernisering i offentlig sektor og alle disse tingene, men de kom jo knapt til stortingsgruppen med det, før det var slaktet, sikkert i samarbeidsmøte med LO. Veldig stygt. Og for ikke å snakke om Handel og Kontor. De er jo mektige, og de piper jo fortsatt hver gang det er noe slikt. Alle arbeiderpartistatsråder var livende redde for Handel og Kontor. Så jeg vil jo tro at slike ting ble avlivet i samarbeidsmøtene.

Hagemann: Det er en mistanke jeg deler, at LO er ganske viktig i denne sammenhengen. Men arbeiderpartifolk var allerede, hva skal vi si, tuktet av LO, da de møtte dere, sånn at det var ingen ---

Lae: Nei. De brukte jo et begrep i departementet, husker jeg, i Forbrukeravdelingen. Det var helt uoffisielt, men det var "LO-skolen".

Gjertsen: Ja.

Lae: LO-skolen. Det var godt å få en statsråd som ikke hadde gått LO-skolen. Det var vel et bilde på dette båndet.

Gjertsen: Og mine forværelsessekretærer, Helga og Randi, de var også alltid glade for at de slapp å skrive notater til LO om enhver ting som jeg sa og gjorde. Så det hadde vært veldig nær tilknytning, selvfølgelig bygget opp gjennom veldig, veldig mange år.

Lange: Men hvis vi nå kommer til åpningstidsloven, eller Lukkeloven het den vel egentlig. Der ble det altså en prosess med et utvalg, og det var en lang og stor---

Gjertsen: Det var jo nedsatt et utvalg for å se på disse åpningstidene. Det var jo, hva heter hun? Annemor Kalleberg. Var det Annemarie Lorentzen som hadde nedsatt den? Jeg husker det ikke, men det er det samme. Den hadde jo jobbet i det vide og det brede, i det uendelige, i alle fall ikke etter mottoet om å bli ferdig raskt, tvert i mot. Og den jobbet jo i mange år etter at jeg var statsråd, så vi ble jo aldri kvitt den. Men loven var jo vedtatt før utvalget var ferdig, nesten. Så det er jo en annen sak jeg fikk sterk kritikk for.

Vi hadde et seminar på Sokna i 35 kuldegrader, veldig genialt opplegg med konferanse, og jeg vet ikke hva. Presse til stede. Inger Louise Valle, rasjonaliseringsdirektør. Tuppen og Lillemor. Hvor vi presenterte dette for pressen, og jeg holdt foredrag, og Inger Louise Valle holdt foredrag. Regelforenkling og jeg vet ikke hva. Publikum i sentrum var målet. Jeg gikk da rett til Dagsrevyen klokken halv åtte, og sa lukkeloven skal avskaffes, kaldt og rolig. Det hadde jeg jo sagt i foredraget, der utdypet jeg jo det nærmere. Og da kommer vi til noe: Jeg hadde ikke kommet på rommet før Inger Louise ringte: "Astrid, det var nå svært..." Hun var jo enig med meg. "Det var da svært dristig", sa hun så. "Kunne du ikke ha pakket det litt mer inn?" "Nei, jeg kunne ikke det," sa jeg, "det er ikke min natur, det vet du jo veldig godt". Jo, jo, hun hadde jo kjent meg i så mange år, så hun skjønnte jo det, da. "Men, Astrid, du burde jo ha orientert organisasjonene først". "Organisasjonene?" sa jeg. "Ja, selvfølgelig LO, og Handel og Kontor. Ja, nå får du et forferdelig spetakkel." Så sa jeg: "Ja, men hør nå her, Inger

Louise, du har vært med i gamet vel så lenge som jeg har, dette er et politisk standpunkt som jeg har. Underveis, så er det klart, da skal jeg rådføre meg med organisasjonene, og vi skal nedsette et utvalg til å se på dette og slike ting. Og da skal organisasjonene være representert. Men de jo kan ikke stå ved min side og si at jeg ikke må mene det". Nei, det var jo selvfølgelig sant. Og da begynte spetakkelet. Og det var et sammenhengende spetakkel.

Lae: Tre år.

Gjertsen: Ja, absolutt sammenhengende. Dere aner det ikke. En sånn fillesak, unnskyld uttrykket. Hva vi brukte av tid på det, det er ingen som drømmer om det.

Hagemann: Men si litt mer om det. Hva bestod det av?

Gjertsen: Ja, det bestod altså av at du reiser til et møte i en handelstandsforening, eller kolonial - og landhandelforbund, og tror du skulle møte 40 mennesker, så møter du 400. Og jeg reiste jo kolossalt, for jeg visste at skulle jeg få dette gjennom, så nyttet det ikke å tre det ned over hodet, jeg måtte få med den menige mann og kvinne på dette her. Jeg måtte få med media, jeg måtte få med at dette var noe som måtte komme, ferdig med det. Så derfor brukte jeg så mye tid på det. Jeg sukket og bar meg jo mange ganger, for jeg syntes jo det var forferdelig slitsomt. Halvor Stenstavold mente at jeg overdrev forferdelig, det kunne da ikke være så ille? Og han ville jo aldri reise på sånne møter, for han likte ikke den slags ting. Men så ble jeg syk, så da skulle han til Drammen handelstandsforening. Da skal jeg si gutten kom tilbake med tilbakeslått hår. Det var jo noe forferdelig noe han hadde vært med på. Det var like ille, sa han, som Ja-til-EF-tiden. Og han var jo leder for ungdomsbevegelsen i Ja til EF. "Vet du hva Astrid, de kom fra hele Buskerud og Telemarken i busser!" Det hadde vært

så forferdelig. Og det hadde ikke vært en eneste som hadde vært enig med ham. Alle var imot. For de som var for det, de holdt jo kjeft. Mens det var de andre som stod på barrikadene. Det var helt utrolig, altså. Og det ble brukt en argumentasjon som du ikke drømmer om.

Hagemann: Men dette kunne ikke bare være Handel og Kontor?

Lae: Nei, det var dagligvare --

Gjertsen: Ja, det var dagligvarekjedene, Norges Kolonial- og Landhandelsforbund, delvis Handelsstandsforbundet som var splittet.

Lae: Like mye på begge sider av...

Lange: Og de eneste som da altså ikke bråket, var forbrukerkooperasjonen?

Gjertsen: Ja, de var helt stille.

Lae: De var helt musestille

Gjertsen: Etterpå skal dere få en virkelig søt historie om butikkåpning.

Bånd 2, s. 1

Lange: Ja, vi skulle kanskje gå litt videre med lukkeloven og selve det engasjement som ble vist fra mange kanter i den sammenhengen. For det er vel kanskje ikke så kjent, heller, hvor

sterk reaksjonen eller motstanden mot de endringene du foreslo der var innen handelsnæringen selv?

Gjertsen: Det var jo verst i Norges Kolonial- og landhandelforbund, som det het på det tidspunkt, men de stod jo skulder ved skulder med Handel og Kontor, og jeg har en ganske praktfull tegning hjemme på veggen av Pedro. Dagen etter loven ble vedtatt i Stortinget, og det er da kjøpmannen og ekspeditrisen: ”Men jøssenavn, vil hun vi skal begynne å tenke på kundene også nu da.” (latter) Så de var helt enige. Handelsstandsforbundet var i utgangspunktet enige med oss, men de torde ikke å gi offentlig uttrykk for det, og de støttet meg aldri når vi var ute på foredrag og de satt i panelet, da holdt de bare kjeft. De skrev ikke en leder på at det var bra for det norske samfunnet å få en ny lov, eller helst avskaffelse av loven, som jeg ville. Så de var i det hele tatt veldig, veldig negative på den måten.

Det var et lite paradoks der, skjønner du, fordi tidligere formann eller president eller hva han var, i Norges Kolonial- og landhandelsforbund, han hette Gjerde. Han ble nemlig president i Norges Handelsstandsforbund. Først hadde han da fighetet voldsomt i det ene forbundet, og så kom han inn i et forbund som i grunnen skulle være for det her. Så det gikk ikke særlig godt. Muggerud var visepresident der. Han var også kjøpmann, men han var av den mer fornuftige typen, og han syntes ikke dette her gikk veldig godt. Han fant da ut at vi skulle ha et møte, noen av regjeringsmedlemmene. Og da sa Willoch: ”Ja, da kommer regjeringens økonomiske utvalg.” Og det var da statsminister og finansminister og forbrukerminister. Vi var det faste økonomiske utvalget i regjeringen, så det var jo helt greit. Ja, ja. Vi skulle møte styret til Handelsstandsforbundet, og etterpå skulle vi da spise hyggelig middag sammen. Diskusjonen gikk frem og tilbake. Så var det da søn - og helligdager. Jeg tenkte at noe må jeg jo gi ved dørene, så jeg sa: ”Nei, søndagene er ikke noe stort problem for meg. Jeg kan skjerme søndagen, så det går så bra så.” Og så fulgte Willoch dette opp, og

plutselig sier Gjerde, som var like bred som han var høy, litt sånn firkantet på topp, han nærmest legger seg over det der runde styrebordet, så sa han: ”Ikkje gjer noe med søndagen, statsminister.” Og Willoch ble jo helt betuttet. ”Vil du ha søndagsåpne butikker da, Gjerde?” sa han så. ”Ja, eg leve av det, statsminister.” Han var fra Geiranger, og den der veldig store handelsbutikken som er der borte, med all verdens ting, gensere og skiutstyr og, den hadde jo døgnåpen året rundt. Den hadde jo dispensasjon. Så du vet, det er noe med liv og lære, eller lære og liv. Så sånn var det.

Lae: Men så ble jo motstanden etter hvert isolert til å gjelde søndagene, og det var jo på en måte en fordel, fordi regjeringen fremmet jo opprinnelig et forslag om at man kunne ikke pålegge noen å stenge før 21, så ble det 20 da, på Stortinget. Men så kom disse søndagsreglene, hvor det var et litt finurlig speilvendingsprinsipp, men det klusset jo Stortinget veldig til. Men på en sånn måte at jeg husker at Kåre Willoch sa at ”det er fint dette, for det blir så umulig å håndheve, at da faller også søndagsforbudet om en stund”, for da måtte man lage detaljerte regler for de varer som var unntatt fra søndagsforbudet. Men så kom jo blomsterhandlerne, så de sendte vi til Kristelig Folkeparti.

Gjertsen: Det var jo ditt valg.

Lae: Så de fikk jo unntak. Selvfølgelig på grunn av gravlundene (latter). Og så kom souvenirhandlerne, så sendte vi dem til Senterpartiet, for de er i distriktene. Så de fikk jo unntak. Pluss en sånn oppregning av ikke gjærbakst, men kjeks (latter). Nå er jo det omsider borte, men det tok jo nesten 20 år, da, før de reglene ble fjernet, men vi så jo det, at det måtte falle.

Hagemann: Men hvor var støtten? En ting var vanlige forbrukere, men var det noe organisert uttrykk for støtte?

Gjertsen: Ja, det var jo Forbrukerrådet og forbrukerorganisasjonene i hvert eneste fylke. Ikke sant?

Lae: Jo, og pressen. Dagbladet var jo ivrige støttespillere.

Hagemann: Men du sa også Forbrukerkooperasjonen.

Lange: De hadde en holdning som var positiv, men, som du sier, veldig forsiktig uttrykt.

Gjertsen: Han kjøpmannen, eller grossisten eller hva vi skal kalle ham, han eksisterer jo fortsatt, eller i alle tilfelle hans barn og barnebarn, som het Lykke i Trondheim. Mektig og stor. Medlem av Høyre. En tidlig morgenstund så ringte den direkte linjen fra statsministerens kontor på mitt kontor. ”Ja god morgen, det er Kåre”. ”Astrid”, sa han, sånn meget alvorlig. ”Nu er det 27 kjøpmenn i Trondheim som har meldt seg ut på grunn av åpningsloven og ditt hardkjør. Synes du ikke dette er leit?” ”Jo Kåre, jeg synes det er veldig leit”, sa jeg, ”men du må huske på at vi er flere forbrukere i dette land enn kjøpmenn.” Så da var vi ferdige med den diskusjonen. Men så frydet jeg meg da altså ganske rått, da jeg leste i en avis her for en stund siden, det må jo være sønnen eller sønnesønnen eller noe slikt, at Lykke i Trodhjem har åpnet et kjempeantall sånne billigbutikker. Som jo nærmest er døgnåpne. Vet ikke hva de heter. Vi har en i Arendal også. Og i alle tilfelle åpent hele søndag, åpent på natten og slike ting. Da ser det ut som Lykke trives godt med det.

Hagemann: Men hva med kvinneorganisasjonene? Ble det i debatten også gjort til en sånn likestillingssak?

Gjertsen: Ja, jeg synes nok de var litt slappe.

Lae: De var slappe. Vi prøvde å få til det, for det er klart det lå et likestillingsperspektiv i det, men det var ikke noe drahjelp derifra.

Gjertsen: Nei, det var ikke det.

Lae: Det sier jo noe at prosessen tok fire år. Fra den lanseringen på Sokna og til loven var vedtatt på Stortinget.

Gjertsen: Norges Husmorforbund var veldig passive. Og da er det jo igjen, da, at de skjelte selvfølgelig til sine husmorlag utover på landsbygda. Og Norges Bondekvinnelag, de var helt passive, men det var kanskje fordi de hadde andre ting å stille med. Så vi fikk liksom ikke..., nei, man så ikke likestillingsperspektivet i mulighetene der, i det hele tatt.

Hagemann: Det var jo en gammel likestillingssak, da.

Gjertsen: Ja, det var det, men det var plutselig glemt.

Hagemann: Det var vel kanskje noe med at i alle fall de mer venstreorienterte kvinneorganisasjonene stod i et slags knip da, med ---

Gjertsen: De gjorde nok det.

Hagemann: --- med solidariteten med Handel- og Kontor og...

Lae: Nettopp. Feil statsråd...

Hagemann: Ja. Jeg tenkte mer på at på den tiden skulle vi jo være solidariske med Handel- og Kontor ---

Gjertsen: Jeg reiste til New York for en del år siden, og da kom purseren da jeg skulle forlate flyet, med en liten kartong, forresten ikke så liten heller, med sånne små halvflasker Gul Enke, så sa han: "Tusen takk for at du reddet ekteskapet mitt". Så sa jeg: "Ja, jeg har jo drevet med mye rart mitt liv, men jeg kan aldri huske at jeg har drevet med familieveiledning." Og så fortalte han da, både han og kona var pursere i SAS, og det var jo et evig spektakkel. For da kom den ene hjem og hadde ikke fått handlet. Så kom den andre hjem, og da var butikkene stengt og allting var absolutt galt. "Nå er det fryd og gammen", sa han, "det er alltid mat i kjøleskapet, og hvis det ikke er det, så er det bare å gå ned på hjørnet og kjøpe det."

Lae: Ellers så var jo Eivind Reiten en støttespiller for loven i Senterpartiet, husker jeg.

Gjertsen: Ja, men han var jo unntaket som bekrefter regelen.

Lae: Han var unntaket, men bidro noe.

Gjertsen: Ja, det gjorde han.

Lae: Men SV hadde jo også her en mer åpen holdning enn Arbeiderpartiet.

Gjertsen: Men de gikk imot loven.

Lae: De gikk imot loven, men hadde en mykere tilnærming enn Arbeiderpartiet hadde.

Lange: Men du hadde, som vi har vært inne på, også allierte på den motsatte politiske fløy, i alle fall hos hovedmotstanderen Arbeiderpartiet. Inger Louise Valle var, som du sa, med på å lansere denne...

Gjertsen: Ja, det var "Et åpent samfunn", det.

Lange: Et åpent samfunn

Lae: Man kalte det først noe forferdelig: "Handlingsplan for en publikumsvennlig offentlig forvaltning".

Gjertsen: Ja, det var typisk departementalt.

Lae: Men det ble omdøpt.

Gjertsen: Ja, så det var i grunnen det vi lanserte, og i den lå det avskaffelse av lukkeloven.

Lange: Og hun var fra starten av en slags alliert i dette arbeidet?

Gjertsen: Ja, hun var jo en alliert når det gjaldt regelforenklingene og moderniseringen av offentlig sektor. Det var hun jo absolutt. Men akkurat det der med lukkeloven, der gikk hun aldri ut en eneste gang jeg kan minnes, og nevnte at dette var et godt forslag, fordi at det var øyensynlig så betent i Arbeiderpartiet, tror jeg, at hun ikke ville våge det.

Lae: Det hadde jo vært, tror jeg, en avtale under hånden med dette åpningstidsutvalget til Annemor Kalleberg, at man skulle ikke uttale seg om noe som gjaldt åpningstider før de hadde kommet med sin innstilling. Det var jo det som gjorde henne så snydens fornærmet, fordi Astrid Gjertsen gikk jo da ut på Sokna og sa "avskaff loven". Og det var da et brudd på en avtale. Vi kjente jo ikke den.

Gjertsen: Nei.

Lae: Og så ville de jo trekke seg fra hele utvalget, og det ble mye spetakkel, og så fikk de lage denne delinnstillingen, men da var jo egentlig løpet kjørt og bestillingen klar.

Hagemann: Var dette med åpningstider innenfor offentlige institusjoner også en del av problematikken?

Lae: Ja.

Gjertsen: Ja, men der er det jo ikke lovfestet, og vi diskuterte det jo voldsomt.

Hagemann: Var det like kontroversielt?

Gjertsen: Vi kom jo aldri så voldsomt langt med det der.

Lae: Vi hadde ikke virkemidlene.

Gjertsen: Nei, vi hadde jo ikke det, for det er jo ikke lov å regulere på den måten. Det som vi i grunnen fikk ganske mye spetakkel med, eller i alle tilfelle jeg: Det var jo på et tidspunkt våre offentlige kontorer, spesielt sosialkontorene, faktisk, at de begynte å holde stengt en eller to dager i uken for å komme a jour. Da fikk jeg selvfølgelig et forferdelig kjøp. At den private sektoren kastet jeg meg over, men det som det vitterlig burde gjøres noe med, det var offentlig sektor. Det er jeg på mange måter enig i. Når det gjelder Aksjon Publikum, hvor da åpningsloven lå inni, for meg betydde det vel så mye når det gjelder den offentlige sektoren, at den skulle og skal gi god service til publikum og de borgerne den er satt til å betjene. Men det er noe av det tyngste jeg har vært med på. Og der kjørte vi jo utallige aksjoner innad, overfor organisasjoner og i departementet, om åpningstider, skrankepersonale, alt dette som man kritiserer med offentlig sektor. Dårlig behandling som borgerne får, fortsatt får.

Hageman: Men hva gikk den motstanden ut på?

Gjertsen: Man ville ikke ha noen forandringer, det var nesten umulig å få til noe.

Lae: Og så var det vel noe med at man ikke hadde verktøyet på samme måte. I privat sektor kunne du iverksette en konkurransepolitikk som gjorde jobben, og skapte omstrukturering. I offentlig sektor; begrepet konkurranseutsetting eksisterte jo ikke. Og da ble det jo mer et

spørsmål om å motivere kommunene til å sørge for at sosialkontoret kunne holde åpent hver dag, så det ble en holdningskampanje isteden.

Gjertsen: Det var jo noen kommuner hvor vi satte i gang prøveprosjekter, som fulgte opp, og hvor det også var forholdsvis vellykket. Men det var jo også ganske stor motstand innenfor mange kommuneadministrasjoner mot sånne forslag, for de hadde nå drevet slik og slik i mange år. Og det syntes de ansatte var en veldig god løsning, så det passet dem veldig godt. Men hvem spurte publikum om hva som passet dem? For eksempel tekniske kontorer og bygningsråd og slike ting, vi mente jo de kunne holde åpent to eller tre ettermiddager i uken, når andre mennesker var ferdige med jobben sin, slik at de slapp å skulke jobben og mange slike ting. Bankfunksjonærene hadde vi jo et evig spetakkel med. De var jo heller ikke glade for meg, og det var jo ikke snakk om at de ville forlenge åpningstider, for nå hadde de endelig fått kranglet seg til å få kortere åpningstider. Og de ville jo ikke ha lørdagsåpning av hensyn til publikum og slike ting. --

Lange: Men da husker jeg at selv Erling Norvik var litt engstelig. (latter)

Hagemann: Virkemidlene er ikke så sterke innenfor offentlig sektor, men det er jo fullt mulig å yte motstand mot en holdningskampanje også, for så vidt.

Gjertsen: Å ja.

Lae: Jada, normalarbeidsdagen, for eksempel, og tariffbestemmelsene i forhold til den spilte nok med i forhold til motstanden der, slik som det gjorde i bank, hvor det ble en tøffere konflikt.

Gjertsen: Ja, veldig tøff var den der.

Lange: Ja, var det noe spesielt med banksaken som gjorde at Erling Norvik ---

Lae: Hun gikk jo til et frontalangrep da, på åpningstidene i bank. Og da kommer reaksjonen.

Gjertsen: Han fikk vel mange henvendelse da, vil jeg tro, som ikke var behagelige.

Pharo: Så dere noe til andre land med tanke på åpningstider og atferd i offentlig sektor og sånt noe, slik at dere så hvor Norge plasserte seg relativt sett, med tanke på åpningstider? Det var mange andre europeiske land som er minst like, hva skal vi si, tilbakeliggende som Norge.

Gjertsen: Danmark

Lae: Ja, og når det gjaldt privat sektor, altså åpningstidsloven, så så vi jo på Sverige, som hadde avskaffet den.

Gjertsen: Ja, som ikke hadde åpningslov. Men Danmark når det gjaldt offentlig sektor. I Schlüter-regjeringen var Palle Simonsen finansminister, og det var han som faktisk hadde med modernisering av den offentlige sektor i Danmark å gjøre. Så han besøkte vi, var du med oss i Odense?

Lae: Nei.

Gjertsen: Nei, men han hadde mange slike prøveprosjekter. Og så er det noe med at danskene er mer pragmatiske, og mer medgjørlige, faktisk. Det var da vi satte i gang med bygningsloven, etter det vi hadde innhentet i Danmark. Han hadde et prøveprosjekt i blant annet Odense, som jo er en forholdsvis stor by med en sosialdemokratisk borgermester som hadde vært borgermester i 12 år. Og det var helt fantastisk hva de hadde fått til der. Og det tror jeg nesten de praktiserer til dags dato, med åpningstider innenfor offentlig sektor, besøkstid på sykehjem og aldershjem, byggetillatelse over disk og alle slike ting. Helt fantastisk. Og så sa jeg da til ham, ved lunsjen, jeg var der flere ganger der, for det var et sånt utstillingsvindu. Så sa jeg til ham: ”Du som er sosialdemokratisk borgermester. Jeg er ganske imponert over at du setter regjeringspolitikk ut i livet med en slik kraft som du har gjort”. Han la jo hele sin sjel i det. Han var meget populær. Og så så han på meg, og så sa han ”men det er jo regjeringens politikk, vi må jo bare få orden på det” (latter). Og det er noe med dansk politikk, det er mye mer preget av forlik, som man sier, på tvers av partigrenser, i alle tilfelle før Fogh Rasmussen kom til makten. For landet det må styres, landet må drives. Man kan ikke hele tiden krangle, så man inngår skolepolitisk forlik, boligpolitisk forlik og alle slike ting. Så det er noe i danskenes natur det her, som er mer medgjørlig.

Lange: Hører jeg riktig når jeg da hører en undertone av at det ikke var alle i Norge som hadde den holdningen, om at når det er regjeringspolitikk, så skal vi gjennomføre det?

Gjertsen: Å nei, det var mye motstand der på rent partipolitisk plan.

Lae: Ja, og sikkert en frykt i kommunene for å bli overstyrt også. Samme som i dag.

Hagemann: Men, vi snakker om denne store endringen, og vi snakker om systemendrende trekk. Og da fremstår det for meg som litt paradoksalt at en, for så vidt forholdsvis enkel, endring som denne lukkeloven var den som det virkelig ble konflikter rundt. Mens prisreguleringen, den gikk forholdsvis enkelt igjennom. Har du noen oppfatninger om dette? Ble det en symbolsak, mer?

Gjertsen: Ja, det gjorde nok det. Også fordi, nettopp som Erling sier, at pressen syntes det var en fabelaktig god sak, så dekket de den hele tiden. Men jeg må jo si at da var det andre sektorer som jeg fikk mindre pepper for, som skled igjennom, om jeg skal si det på den måten. Ja. Det er stygt å si det på den måten. Du må huske på at jeg var en veldig tøff lønnsminister. Både når det gjaldt offentlig sektor, jeg hadde jordbruksoppgjør, jeg hadde fiskerioppgjør. Og jeg var ikke snill på det området, altså. Eller, jeg mente at jeg strakk meg til hva landet tålte.

Og der var jo i og for seg LO veldig feige. Fordi at da jeg snakket med Tor Halvorsen mellom oppgjørene, så var han veldig enig i at jordbruksoppgjøret, det var altfor dyrt og det hadde vi ikke råd til. Det var helt meningsløst. Fiskerioppgjøret kom inn som en strukturendring, ikke som et tilskudd. Men det ble jo da en overføring i stedet for strukturendring. Det var nærmest automatikk i at det ble overføringer. Hadde jeg ikke hatt Eivind Reiten, så hadde jeg jo aldri overlevet. Han var nemlig sekretær for et utvalg i Senterpartiet, og hadde tidligere vært ansatt, kort tid, i Fiskarlaget. Han var jo gull verdt. Han kunne hele det der spillet. Men når selve jordbruksoppgjøret kom, så glemte LO å fortelle folket at jordbruksoppgjøret var for høyt. Nå var alle mennesker fra en liten rød stue borte i skogkanten, og en liten bondegård og sånne morsomme dyr på jordene og sånt. Men de tingene som i grunnen var veldig dramatiske, og som Øyangen jo var veldig flink til å følge opp, og hvor jo også Arbeiderpartiet var veldig enig med meg, men ikke godt kunne gjøre det

i den situasjonen, at de måtte få jordbruksoverføringene ned. De skled på en måte forholdsvis smertefritt igjennom. Ikke sant?

Lae: Jo, de skapte jo ikke de konfliktene, men det kan ha med å gjøre at det er mer konstante problemstillinger, på en måte. Altså, jeg tror nok det er noe med at åpningstidsloven, den angikk folk i hverdagen. I tillegg til at konfliktnivået ble så høyt, fordi fagforeningene valgte å se loven som en del av arbeidstakernes beskyttelse.

Hagemann: Men man kan jo også tenke seg at dette ble den saken hvor man virkelig viste motstand, man så nødvendigheten av en del endringer, men her sakker man på en måte.

Gjertsen: Som du sa, det var jo en enkel lov. En fillesak, unnskyld uttrykket.

Hagemann: Både det, og at det framstår som helt overmodent. Altså: Skjer det ikke nå, så måtte det på en måte ha skjedd ---

Gjertsen: Og man så det i ettertid, at det er jo ikke noen som har hatt interesse av å reversere den, og de som har prøvd på det har i alle tilfelle ikke vært særlig heldig med det. Tvert imot.

Hagemann: Nei, til og med gått ut offentlig og sagt at dette var ikke noe heldig (latter).

Lae: Men det var jo Handel- og Kontor, det, og deres krav til den daværende Arbeiderpartiregjeringen. Det er jo som du sier, at Sylvia Brustad var jo helt imot det. Men det kan jo også forklare noe av den motstanden som vi fikk den gangen. Hvor viktig prinsipp dette av en eller annen grunn har vært for Handel og Kontor.

Gjertsen: I ettertid så er det en pussig sak å tenke på.

Lange: Men hvis vi da går videre til denne forvaltningsreformen, du hadde jo en nokså høy profil på tusen lover som skulle bort. Det var også en del av den offensiven. Var den like kontroversiell som lukkeloven?

Gjertsen: Nei, det var den jo ikke. Og offentligheten hadde jo ikke på samme måte interesse av den. Det var i og for seg noe som foregikk i de lukkede rom og bak de lukkede dører, men det var ganske mange som også der fightet i mot, altså innenfor selve den offentlige struktur.

Lae: Men jeg husker jo den orienteringen du hadde for stortingskomiteen, og hvor Arne Nilsen fra Arbeiderpartiet sa at dette er bra. Dette må dere fortsette med.

Gjertsen: Ja. Vi hadde nok mer sånne lyspunkter på det, men også der var det jo motstand. Og selvfølgelig, kartellet likte det jo slettes ikke.

Lae: Så er det også mye tekniske opprydninger her. Her var det jo en blanding av deregulering og en opprydning i sovende regler, også.

Gjertsen: Jo, og så kunne du sette ut... for det første nedsatte vi et statssekretærutvalg med representanter fra de viktigste departementene som ble berørt av dette. Ledet av Halvor Stenstavold. Han var jo meget effektiv, og Rettedal var jo også for en del, men han var ikke fullt så mye for, som jeg var (latter). Ja, og så foregikk det jo veldig mye på departementsplan, og så til slutt i regjeringen. Men det er jo også i og for seg en del av min statsrådstitid, jeg synes

at det arbeidet som ble nedlagt der, det er noe av det viktigste regjeringen gjorde. Men husker du den der forferdelige, ”Astrid Gjertsens kokebok for avskaffelse av offentlig sektor”, som de hadde som 1. mai-opprop over hele landet, LO, på alle bannere...

Lae: Nei, jeg husker bare ”sild i tønne”, men det gjaldt noe annet. Det gjaldt jo barnehagene.

Gjertsen: Ja, ja, den også. Jo, vi hadde skrevet en stortingsmelding, som var helt lukket. Vi hadde ikke vært ute på noen drøftelser med den. Men den var da lekket ut, moderniseringsprogrammet for offentlig sektor. Den var lekket ut, og da gikk alle 1. mai-tog mot den.

Lae: Ja, nå husker jeg det. Grunnen til at vi ikke husker det så godt nå, er at alt som stod i den meldingen ville vært helt ukontroversielt i dag.

Gjertsen: Ja, helt.

Lange: Og dere hadde altså Inger Louise Valle med på laget, så --

Gjertsen: Ja, og den var jo skrevet delvis der og i vår administrasjonsavdeling, men den kom altså ut, da. Der hvor den ikke skulle komme ut. Hele den norske offentlige sektor ville ende på fattigkassa, i følge Ivar Leveraas. Det var helt forferdelig, altså, det var så skrekkelig. Du aner ikke hvor skrekkelig det ville bli hvis den skulle gjennomføres. Og det var absolutt ikke de store sprangene som Erling sier.

Lae: Nei, det var det ikke.

Hagemann: Men hvilke interesser var det som ble utfordret av dette, da? Noe av det var en forenkling ---

Lae: Ja, i ettertid så er det jo fristende å se det litt som ideologiske øvelser fra fagforeningene på statssiden. Kartellet. Og mer en partipolitisk markering samtidig.

Hagemann: En sånn reell --

Lae: Ja, det var ikke så mye realiteter der.

Gjertsen: Jeg brukte veldig få ganger ordet privatisering. Jeg brukte jo konsekvent ordet modernisering. Og det lærte jeg i grunnen av Palle Simonsen i Danmark, som jo privatiserte kolossalt, og til dels også Sverige.

Lae: Jeg kan vel egentlig si at den linjen regjeringen fulgte i forhold til offentlig sektor var veldig forsiktig, også i lys av hva som skjer i dag, for det var ikke snakk om verken den formen for privatisering eller den bruk av konkurranse som man nå snakker om. Det var mer å publikumsorientere offentlig virksomhet på kommunenivå og statsnivå.

Gjertsen: Jo da, vi tillot oss med jevne mellomrom å fortelle at det kunne ikke være nødvendig at det offentlige skulle gjøre alt, og ha hals- og håndsrett over alt. Det gjorde vi jo, men det var jo ikke noe drama i det. Men det var nok.

Lange: Men hvordan gikk dere frem når dere skulle identifisere disse reguleringene som skulle fjernes? Det må jo ha vært et nokså stort arbeid å finne ut hvilke reguleringer som skulle vekk, og hvilke forordninger som skulle moderniseres. Det er jo ikke bare å forandre en lov. Det er jo ikke bare å oppheve en lukkelov.

Gjertsen: Nei, for det første hadde vi jo statssekretærutvalget, med representanter fra de forskjellige departementer. Og det første som vel skjedde, det var jo at departementene ble pålagt å se på sine egne lovverk og sine egne retningslinjer, hva de mente som med fordel kunne gjøres. Men det ble jo et magert resultat, selvfølgelig. Så da måtte vi jo gå litt hardere til verks. Gjøre det selv. Gå igjennom de forskjellige departementer, fortelle dem det og det og det og det skal ut, og det og det og det skal vekk. Det satte jeg nok veldig mye over på administrativt plan, og lot dem ta den fighten der. Og det gikk jo veldig mye på embetsmannsplan da, og departementsråd og slike ting. Og til slutt så opprettet vi en helt egen ny avdeling. Hva kalte vi den?

Lae: Padda. Plan og data.

Gjertsen: Ja, plan og data. Ja, padda var det (latter). Fordi at da skjønnte vi at det måtte hardere virkemidler til. For å overlate sånt til det enkelte departement, selv de som hadde en høyrestatsråd; de var jo også feige, da. Bøyde seg for embetsverket. Men, der syns jeg ikke at man fikk så mye politisk juling, fordi folk flest var vel kanskje ikke så opptatt av det.

Lae: Jeg husker jo Inger Louise Valle formulerte det slik, at i det arbeidet så var hun helt på linje med regjeringen, fordi ut fra hennes sosialdemokratiske perspektiv om å trygge

velferdsstaten, så var dette nødvendig. Så hun mente at her kunne vi møtes. Og det kan forklare at det ikke var den samme debatten her.

Gjertsen: Ja, absolutt ikke.

Hagemann: Men det virker som det var mer en type treghet i systemet enn det var åpen motstand.

Lae: Ja, mer det, tror jeg nok.

Gjertsen: Kirke- og undervisningsdepartementet: Tregt var det å få dem til å gjøre noe i Austads tid, men jeg vil ikke snakke om da Kjell Magne Bondevik kom dit. Prestegårdsskogene og jeg vet ikke hva. Opplysningsfondet og...

Lae: I andre departementer var det, tross alt; vi har sagt at Rettedal var litt nølende, men det var jo der det skjedde mest. Både på boligsiden og på reguleringsarbeidet, ved at det var da man unntok alle påbygg, var det under 35-kvadrat eller noe slikt, som man da fritt kunne bygge på, nå er det strammet inn igjen.

Gjertsen: Ja, det ble fort redusert etter at vi gikk av. Nei, det er jo helt utrolig å se hvordan ting kan bli trenert.

Lange: Dette var prosesser som foregikk over lang tid, og nå kommer vi altså over i den fasen hvor høreregjeringen ble utvidet, eller supplert med andre partiers representanter.

Gjertsen: Ja, vi ble nok ikke utvidet. Vi måtte nok kvitte oss med noen av våre egne (latter).
Det var ikke særlig festlig, skal jeg fortelle deg.

Lange: Men litt om den prosessen burde vi kanskje få---

Gjertsen: Ja, den var jo uunngåelig, da. Det var jo i og for seg et sterkt ønske, spesielt fra Senterpartiet, at de ville i regjeringsposisjon. Så det kom jo i og for seg ikke fra oss. Det kom jo fra dette berømte møtet i Setesdalen, Pinsemøtet, og Johan J. Jakobsen publiserte dette. Og da, jeg husker ikke om det var lørdag eller søndag, mandag hadde vi i alle tilfelle regjeringsskonferanse, da husker jeg godt at jeg gikk inn i heisen sammen med Presthus, og så sa han helt rolig: ”Ja, nå er løpet kjørt.” Og det var jo riktig. 14 dager etter hadde vi en utvidelse. Så det var jo i og for seg ikke vi som ba om det. Når jeg tenker på det i ettertid, så kan man si at det var veldig slitsomt alltid å gå til disse stortingsgruppene og få støtte i Stortinget. Men jeg må si det ble også ganske slitsomt å først ha dem i regjeringen. Og da skulle prøve å overbevise, og stå på dine egne holdninger, og vite at din sak, den var god, og så hele tiden slipe på den der. Og når da samtlige statsråder ikke var så sterke at de gikk til sine partigrupper og sa: ”Det har jeg stått for i regjeringen, vær så god og følg meg.” Det gjorde de ikke, og så må vi i neste runde igjen gå til disse stortingsgruppene. Og da hadde du mistet ganske mye av substansen underveis. Det må jeg si, det var fryktelig slitsomt. Synes du ikke det Erling?

Lae: Ja, altså, jeg er helt sikker på at den åpningstidsloven som vi har snakket mye om, den hadde ikke blitt vedtatt hvis ikke Senterpartiet og Kristelig Folkeparti tross alt hadde sittet i regjeringen og vært med på å fremme den.

Gjertsen: Ja, det hadde den nok ikke. Men det var altså, det var tosidige, vi fikk dobbeltarbeide hele tiden.

Lange: Men dette var en omgjøring av et vedtak, i forhold til utgangspunktet i '81 hvor det først var forhandlinger, men hvor, som Willoch skrev, Høyre led et vellykket nederlag. Forhandlingene led et vellykket nederlag. Så det er noe med at man først fikk en posisjon, og så var det Senterpartiet som da faktisk revurderte. Ville du si det var situasjonen?

Gjertsen: I 1981, da kunne ikke Kristelig Folkeparti gå inn i regjering på grunn av abortstandpunktet. Hvordan abortstandpunktet var, det tok ikke Senterpartiet så forferdelig tungt. Men de kunne jo ikke gå inn i den regjeringen uten på slepet til Kristelig Folkeparti. Men så gikk det da to år, og da syntes ikke Senterpartiet det var noe festlig å være utenfor denne forsamlingen. Og det syntes vel i og for seg ikke Kristelig Folkeparti heller. Da hadde de plutselig glemt mesteparten. Så fikk de da et løfte om at jeg skulle skrive en familiemelding som de kanskje ikke synes var så ueffen og slike ting.

Lae: Ja, og så har du kristen formålsparagraf i barnehagen.

Gjertsen: Ja, men den hadde vi jo tatt på forhånd. Den tok vi i begynnelsen av regjeringen.

Lae: Ja, men vi ble ikke ferdige med den. Det ble en utvidet kristen formålsparagraf i tillegg.

Gjertsen: Ja, det er sant.

Lae: Det var jo symboler som var viktige for KrF, men som ingen husker etterpå.

Hagemann: Vi husker jo det (latter).

Lae: Ja, jeg ser gjerne at man glemmer dem, men...

Pharo: ... ikke ubetydelige elementer av symbolbruk, da. Men hvordan var det da med bistandspolitikken? Fikk Kristelig Folkeparti lov til å styre med den som de hadde lyst til?

Gjertsen: Ja, nesten. Ikke som de ville, da, men de fikk jo ganske mye. Jeg skjønner at dere skal ha inn Langslet, men han er ikke så frittalende som meg. Han er mye mer dannet. Men vi satt ved siden av hverandre fire år i regjeringen, og vi skar tenner, altså. Hva vi måtte kutte på i våre budsjett. Ungdomspolitik og alle sånne gode saker, for at de skulle få ---. Kjell Magne Bondevik i Kirke- og Undervisningsdepartementet måtte jo få noe å skilte med, og Senterpartiet i Samferdsel, og jeg vet ikke hva. Brusletten i Utvikling og Rakel Surlien i Miljø og slike ting. De måtte jo gå ut og heise fanen, og si at det lønte seg for våre partier at vi gikk inn. Men hvem blødde for det? Det gjorde vi andre. Og vi hadde jo vært gjennom budsjettforhandlingene, budsjettet var jo ferdig. Så måtte vi jo begynne på ny runde. Vi satt jo kveld etter kveld i august, til langt på natt.

Lae: Jada, og her hadde vi jo også noen diskusjoner med, som vi snakket om, feministgruppen i Høyre, som var veldig på vakt, og ikke bare fornøyd med det som skjedde, fordi det ble mindre til barnehagebudsjettet på grunn av kompromissene. Og vi hadde denne familiemeldingen, som alle har glemt, heldigvis.

Gjertsen: Ja.

Hagemann: Men når det gjelder familiemeldingen, så var det en familiemelding fra Arbeiderpartiets side som dere trakk?

Gjertsen/ Lae: Ja.

Hagemann: Kan ikke du si litt mer om det?

Gjertsen: Ja, jeg kan vel si at jeg hadde ønsket at den familiemeldingen skulle ha gått, med en tilleggs melding fra meg. Det synes jeg hadde vært absolutt det aller enkleste. Fordi at denne familiemeldingen ble jo en evig tautrekking. Jeg ga den jo nesten opp til slutt. Jeg orket ikke synet av den. Og det var jo igjen dette da, at vi måtte ha klarering hele tiden, spesielt i Kristelig Folkepartis stortingsgruppe. Så det var et evig mareritt.

Hagemann: Men hva var substansen her. Hva var de kontroversielle sakene?

Gjertsen: Ja, det var jo selvfølgelig det at Sissel Rønbecks melding, der var det for mye om ---

Lae: Ja, der stod det jo egentlig ikke noe. Det var jo begrunnelsen, også, for at det hadde vært mye lurere å bare hatt en tilleggs melding til den. For det var ikke et eneste konkret forslag der. Det var vel et strategisk feilgrep, det så jo vi etterpå. Men her var det vel egentlig både Willoch og feministgruppen som mente at vi skulle fremme noe mer offensivt, men uten å se at det var det jo umulig å kombinere.

Hagemann: Altså noe mer offensivt enn det som lå i den gamle.

Lae: Enn det Arbeiderpartiet hadde gjort. Fordi det stod så veldig lite i den. Mens det hadde vært mye strategisk lurere å velge Astrids løp. Bare en liten tilleggsmelding til den. Fordi her lå det så store konflikter på borgerlig side.

Hagemann: Men hva var det da feministgruppen i Høyre ville ha fremmet?

Lae: Utvidet svangerskapspermisjon, som Kristelig Folkeparti ikke ville høre om. Likestilling når det gjaldt ekteskap/samboere, som ikke Kristelig Folkeparti ville høre om. Og begge de to sakene, det var jo særlig der debatten gikk.

Hagemann: Og dette lå ikke i Rønbecks forslag?

Gjertsen: Neida.

Lae: Nei, det var ingenting der.

Hagemann: Nei nettopp, sånn at også på dette området, så var for så vidt det nye Høyreregimet villige til å ta en jafs til?

Lae: Ja, eller i alle fall å være tydeligere, men resultatet ble jo en mer radikal melding. Eller, i alle fall resultatet av behandlingen av meldingen ble mer radikalt enn det Sissel Rønbeck hadde lagt opp til.

Gjertsen: Men det var i alle tilfelle veldig slitsomt. En forferdelig slitsom prosess.

Hagemann: Men tilbake til likestilling: Når jeg leser disse dokumentene her, som jeg sa tidligere, så slår det meg jo at du hadde en radikal profil på likestillingspolitikken. Med det kontroversielle abortspørsmålet, og at du hadde denne både-og, som jo veldig mange hadde. Det var jo ikke sånn at du ville husmødrene til livs, men du er jo radikal i kjønnsrolleproblematikken. Hva oppfattet du som de viktige likestillingssakene i din regjeringsperiode? For det går jo veldig mye på holdingsendringer, sånn som jeg leser det som står her. Barnehager har du allerede nevnt, men hva oppfattet du som de viktige likestillingssakene i begynnelsen?

Gjertsen: Kanskje min agitasjon for kvinners utdannelsesmønster. Og at kvinner måtte utdanne seg til utradisjonelle yrker, og at kvinner måtte komme inn på andre samfunnsområder enn de tradisjonelle.

Lae: Kvinner og ledelse var jo også en del av...

Gjertsen: Så det var jeg veldig opptatt av.

Hagemann: Der er det også få virkemidler, da. Sånn at det ---

Gjertsen: Jo, det er jo det, men et sted må man jo begynne.

Hagemann: Ja.

Gjertsen: Man må jo, ja, få endret, og det ser man vel resultatet av i dag, ikke minst på universitetet, hvor så mange kvinner søker inn til mer utradisjonelle akademiske studier enn de gjorde i min tid. Og at kvinner tenker seg noe mer om, om at det er andre yrker enn barnehagelærer, barnepleier og lærer og frisør og den slags ting. Og at, ja, at man må utdanne seg til et yrke hvor man også har en garanti for at man kan forsørge seg selv. Ingen sosial frihet uten økonomisk frihet.

Hagemann: Nei, jeg kunne ikke vært mer enig, jeg. Men dette med permisjonene, det som du sier at de mer utålmodige høyrefeministene ville ha, hvordan stilte du deg til det? Var ikke tiden moden for det?

Gjertsen: Nei, det var den ikke. Det er klart at jeg skulle gjerne ha sett ytterligere utvidet fødselspermisjon og slike ting. Men det var ikke tiden moden til på det tidspunkt. Hele samfunnet ---

Lae: Men du foreslo det jo.

Gjertsen: Ja, jeg gjorde jo det.

Lae: Vi prøvde jo fra din side å få regjeringen til å gå med på i alle fall fire uker, da. Og Kristelig Folkeparti sa null, og så endte det med to.

Gjertsen: Jeg husker meget godt at jeg var med i et stort diskusjonsprogram på fjernsynet. Da satt Halvor og Erling ute og bet negler og fulgte med på skjermen: ”Å herregud, hva sier hun

nå, hva sier hun nå, hva sier hun nå” (latter). Da jeg gikk inn døren, så sa Halvor: ”Ingen løfter i kveld, Astrid.”

Lae: Ja, det var Halvor som var redd du skulle love det. Jeg synes du bare skulle love mer, jeg, vet du. Jaja, men det blir en annen konfliktlinje som lå der hele tiden, og som gikk gjennom regjeringen, og til dels gjennom Høyre.

Lange: Hva var motforestillingene? Hvorfor var Kristelig Folkeparti så bastant imot utvidelse av svangerskapspermisjon?

Lae: Fordi det var en belønning av dem som hadde jobb og tjente fra før av. De ville ha ektefelledelt beskatning, de.

Gjertsen: Hold deg hjemme.

Lae: Ja.

Gjertsen: Pass dine barn.

Hagemann: Hvor gikk skillelinjene innenfor Høyre da? Du antydet at det også...

Lae: Det var jo et mindretall som stod på KrF-linjen. Du hadde Berit Bettum, ja, jeg husker ikke navnet på dem lenger..

Gjertsen: Du hadde den sørlandslandsgjengen også, da.

Lae: Ja, du hadde noen.

Gjertsen: Sørstatshøyre.

Lae: Ja. Vestfold og Sørlandet.

Gjertsen: Ja, og jeg husker jo godt, altså så langt som inn i min statsråd tid, at jeg måtte gå på talerstolen og forsvare barnehager overfor sørstatshøyre, Akershus, takk. Det er helt utrolig, det er så kort tid siden.

Pharo: Jeg har helt glemt det.

Gjertsen: Det kan dere være glade for.

Hagemann: Dette var antakelig en sak som først og fremst ble fremmet av kvinnene i Høyre. Men var det noen av de toneangivende mennene, som Willoch, som stilte opp til fordel for de reformene, eller var det en typisk kvinnesak?

Lae: Presthus støttet det

Gjertsen: I regjeringen, ja.

Bånd 2, side 2.

Hagemann: Jeg kunne tenke meg å lage et litt større resonnement rundt det spørsmålet, fordi jeg synes jo, i et lengre historisk perspektiv, at Høyre er et interessant parti når det gjelder nettopp dette med forholdet til likestilling. Det har vært en veldig sterk liberal tradisjon i Høyre, fra Francis Hagerup for så vidt, når det gjelder økonomisk frihet, næringsfrihet, like muligheter til konkurranse, altså for så vidt et åpent samfunn, da. Og der har man jo veldig mange tydelige også talsmenn gjennom historien. Men det har vært mer problematisk når det gjelder det offentliges rolle i å tilrettelegge, der har det vært mer problematisk, oppfatter jeg nok, fra Høyres side. Og derfor synes jeg det er interessant hvordan ikke bare kvinnene og de yngre kvinnene i Høyre presset fram likestillingsstandpunktet, men også hvordan det mer etablerte mannlige Høyre stilte seg. For eksempel så bekreftet vel du at Sjur Lindebrekke var en av dem som støttet denne likestillingen.

Gjertsen: Ja.

Hagemann: Og Kåre Willoch så i alle fall den strategiske betydningen av å støtte det, men...

Gjertsen: Ja, men slikt som for eksempel barnehager, der var han ikke min store støttespiller i regjeringen. Og dermed fikk jeg jo i grunnen heller ikke den støtten fra finansministeren, som var for det, som jeg burde ha fått. For han måtte jo passe på pengene. Og når man har fått direktiver fra statsministeren --- Så det der var en forferdelig tautrekking, og et forferdelig slit. Jeg lærte meg jo etterhånden at bevilgningene til barnehagene var en overslagsbevilgning, så den måtte følges opp. Om det ble overskridelser, så var det vær så god å tilleggsbevilge det i Stortinget. Så det lærte jeg meg jo til. Så derfor agiterte jeg for mine barnehager ute i kommunene som bare det. Og ble det da 60 millioner mer, så måtte Finansdepartementet ut med det.

Lae: Men jeg husker at det ble et slags barnehageopprør i Høyres stortingsgruppe ved et av budsjettene. Det må vel kanskje ha vært '85-budsjettet. I utgangspunktet lå den statlige andelen av tilskuddene på 37,5 %. Det var i Sissel Rønbecks periode det kom. Og det nivået ble jo opprettholdt så lenge vi hadde en ren Høyre-regjering. Så gikk det ned og ned og ned. Og det var fordi de andre skulle ha noe. Og Kristelig Folkeparti var jo også interessert i å få det ned. Samtidig som lovverket ble lempet noe, og da husker jeg at det var et nokså stormfullt gruppemøte i Høyre, anført av Annelise Høegh, men med en god del flere, som mente at nå var grensen nådd, nå hadde Kristelig Folkeparti fått for mye. Og da skjedde det vel også visse justeringer mener jeg, i Stortinget, under behandlingen av statsbudsjettet den gangen.

Gjertsen: Jo da.

Hagemann: Men spilte du på lag med Annelise Høegh og disse utålmodige, eller ble de for masete?

Gjertsen: Ja, selvfølgelig spilte jeg på lag med dem. Men de var jo meget, hva skal jeg si, til tider ganske anstrengende. Fordi de visste jo ikke, eller de skjønte jo ikke den balansen man hele tiden måtte prøve å holde innenfor en regjering.

Lae: Så var det jo ditt budsjett. Du må jo forsvare det.

Gjertsen: Ja, og det er jo mange andre ting i et slikt budsjett. Man kan jo ikke bare fokusere på en sak. Det var jo mange saker jeg trengte penger til, som jeg hele tiden måtte fighte for, også.

Hagemann: Det er mer spørsmål om å sitte på forskjellige sider av bordet, for så vidt?

Gjertsen: Ja, det er jo i og for seg det.

Hagemann: Men i de forslagene prinsipielt sett, så var det ingen uenighet mellom dere?

Gjertsen: Nei, det vil jeg ikke si det var.

Lae: Jeg husker jo også en debatt i stortingsgruppen om familiemeldingen, hvor Jo Benkow var, og hvor Willoch var. Og jeg husker at Jo Benkow, som stod for de radikale standpunktene, skjøv deg foran seg hele tiden. "Du må jo støtte ministeren", husker jeg han sa. Også da Annelise Høegh gikk lenger, hvor han prøvde å skape likhetstegn, og da husker jeg Kåre Willoch sa at: "Jada, dette er nydelige drivhusplanter, men de visner med en gang vi får dem ut blant vanlige folk." Og det beskriver nok litt Kåre Willochs posisjon her. At den var litt sånn "hvor langt kan man egentlig gå", mer enn "er dét riktig, eller er dét riktig".

Gjertsen: Men så er jo da Willoch i de senere årene blitt veldig for både barnehager, enslige mødre og litt av hvert. Vi var i et selskap for en del år siden, og da sa jeg: "Jeg skulle ønske du hadde hatt de holdninger da jeg satt tre plasser nedenfor deg i regjeringen. Det hadde jo vært veldig kjekt. Så hadde du ikke gitt meg så mange søvnløse netter." "Ja, ja, det var den tiden, Astrid. Det var en annen tid."

Hagemann: Men i ettertid så er det jo Arbeiderpartiet som har blitt stående som selve likestillingspartiet, noe jeg synes er litt urettferdig fordi--

Gjertsen: Det synes jeg også.

Hagemann: Ja. Men, i din periode, forholdet mellom Høyres likestillingspolitikk, sånn som den ble representert av deg, og det som er Arbeiderpartiets likestillingspolitikk: Bortsett fra at noen av disse mer radikale ville gå lenger i retning av lovbestemt kjønnskvoltering, når det gjelder dette med den økonomiske og sosiale likestillingen: Hvor lå forskjellene mellom partiene der, sånn som du så det? Var det forskjeller?

Gjertsen: Tja, hva skal vi si til det.

Lae: Tja. Arbeiderpartiet gikk jo lenger i kvoteringsspørsmålene, som vi har vært inne på, men det var jo egentlig ikke der skillelinjene gikk.

Gjertsen: Nei. **Jon?**-Hjalmar Smith i Dagbladet, han skrev en kronikk om meg, som jeg satte uhyre stor pris på. Jeg lurte på om jeg det året skulle ha sendt den som rundskriv i julebrev, men jeg gjorde det dog ikke. Og han skrev da at landet har vel neppe hatt en likestillingsminister som har gjort mer for kvinnene enn Astrid Gjertsen gjør i Forbruker- og administrasjonsdepartementet. Vi var veldig stolte av den artikkelen.

Lae: Men jeg kan ikke huske, det er mulig at det er fordi det er lenge siden: Jeg kan ikke huske at Arbeiderpartiet kritiserte likestillingspolitikken eller likestillingsprofilen, bortsett fra at de syntes at familiemeldingen var altfor tam. Men det blir noe annet.

Gjertsen: Ja. Jeg kan heller ikke huske at jeg hadde kontroverser med Arbeiderpartiet i Stortinget om likestillingspolitikk. Jeg kan faktisk ikke det.

Lange: Nei, det var vel et område hvor man kunne ha tenkt seg at dere kunne ha stått sammen, som du og Inger-Louise Valle gjorde i andre sammenhenger. At i og for seg, selv i denne tiden, så var det store felter hvor en storallisjion av Høyre og Arbeiderpartiet mot mellompartiene egentlig var den reelle situasjon, også når det gjaldt svangerskapspermisjon for eksempel.

Lae: Ja. Verdispørsmål.

Hagemann: Men i Høyre måtte det vel være noen mer konservative kretser enn det var i Arbeiderpartiet?

Gjertsen: Sannsynligvis, men...

Hagemann: Opplevde du det som om disse diskusjonene gikk på tvers gjennom partiene, og litt mellom kjønn også, at det var en større støtte for likestillingsspørsmålet?

Gjertsen: Det er jo klart at det for eksempel i den mannsdominerte Arbeiderpartigruppen som var på det tidspunkt, med ganske mange sure gamle stabeiser, for det var det jo, jeg behøver jo ikke å neve navn på dem, når vi hadde dem på middag og den slags ting. Så det er jo helt klart, men det er jo noe innenfor politikk, at man jo i visse situasjoner lærer å holde seg litt lavt i landskapet. Bare si det til innvortes bruk. Det er jo helt klart, i alle tilfelle slik jeg følte det. Når du sier at jeg var radikal, det var jeg jo, men jeg er jo samtidig da, tror jeg, ikke helt

dum, for å si det rett ut. Jeg visste vel hele tiden i regjeringssammenheng hvor langt jeg kunne gå. Jeg mente det var bedre å få til en god del, enn at jeg ble kvistet av finansminister og statsminister og slike ting. Så jeg prøvde hele tiden å gå så nær som jeg kunne, og så få til mest mulig innenfor det området. Og jeg så jo kolleger av meg som ensidig kjørte på sine bestemte saker, som var deres flaggsaker, og til slutt så var jo finansministeren så lei. Og jeg vil jo ikke snakke om når vi hadde budsjettkonferanse, hvor embetsmennene fra Finansdepartementet satt, og de kjørte et slikt løp. Da var det dødfødt for dem, altså. Det er veldig ekkelt å si det. Så det er mange sånne ting, at man hele tiden må finne en balanse, og når du snakker om likestilling, så tror jeg nok at med min praktiske politikk, nettopp med kvinners valgsituasjon, for eksempel når det gjelder åpningstider og alle slike ting, at da har jeg på mange måter gjort mer for likestillingen enn å komme med spesielle utspill som i øyeblikket kan se veldig attraktive ut. Men det er jo noe i hverdagen som berører alle kvinner, og ikke bestemte særtiltak, det må man også tenke på.

Hagemann: Nei, jeg tenker mer på det prinsippsynet jeg synes skinner igjennom, altså at du snakker om økt mulighet til deltid, du snakker også om betydningen av å dele omsorgoppgavene, og du snakker om de utradisjonelle kvinnevalgene, og du støttet prinsipielt kravet om kortere arbeidstid, men så at tiden er ikke inne. Det var vel ganske bred konsensus, i alle fall i deler av offentligheten, om de typene synspunkter på det tidspunktet, men det var jo helt klart også noen som mente noe annet.

Lange: Hvis du skulle bedømme utviklingen av din egen politiske holdning gjennom dette, vi snakket litt om det i starten, altså at du hadde et lite bevisst forhold til ideologi, egentlig, men var opptatt av sakene og den pragmatiske løsning. Ble det forandret mye gjennom din tid som politiker på topplan?

Gjertsen: Min egen holdning? Ja, det gjorde den nok.

Lange: Hvilke ting var viktige i en sånn prosess?

Gjertsen: At jeg tror faktisk at jeg fikk en visjon om hvordan jeg ville ha et samfunn. Og det tror jeg at jeg stod på, og når jeg sier at jeg lanserte det som for noen var upopulære standpunkter og synspunkter, så sa jeg ikke tre dager etter jeg hadde fått juling i avisene, eller av politiske motstandere, for den slags skyld kanskje også av mine egne, så sa jeg ikke at det var ikke det jeg mente. At da stod jeg hele tiden på. Og dette med det enkelte menneskets valgfrihet, at noen kan ikke hele tiden ordne opp og styre og stelle for deg. Du har et ansvar for deg selv. Selvsagt må vi altså ha fallskjerner til å ta imot de som faller utenfor, ja, ikke de tradisjonelle fallskjermene, da (latter). Men allting er ikke det offentliges ansvar. Det står jeg like fast på i dag.

Lange: Synes du at du kan registrere, eller registrerte du den gang, en utvikling på den andre siden av politikken, på den radikale siden inne i Arbeiderbevegelsen? Skjedde det en utvikling i forhold til de utgangsposisjonene du opponerte mot?

Gjertsen: Ja, jeg vil jo si at hele samfunnet har endret seg. At man har mindre av et styringssamfunn i dag, og det gjelder jo alle partier, også Det norske Arbeiderparti. Det er jo klart at Arbeiderpartiet i dag, det er jo langt mer moderne enn Arbeiderpartiet i '50- og '60-årene, og langt inn i '70-årene. Jeg vil jo tro at alle partier, og alle politiske retninger, har erkjent at det må være en viss balanse.

Lange: På hvilke områder synes du det er tydeligst når det gjelder Arbeiderpartiet?

Gjertsen: Kanskje overfor industripolitikk? Det synes jeg nok, en langt mer fri og åpen holdning, som også gjelder holdningene til Statoil og slike ting. Arbeiderpartiet har jo på mange måter fått en god del pepper for det, men de har jo ganske andre synspunkter på slike ting enn i '70-årene. Så der synes jeg jo det har skjedd en ganske bra modernisering.

Lange: Og når det gjelder mellompartiene?

Gjertsen: Ja, det altså... Jeg må jo si at jeg synes jo ikke at Senterpartiet har gått i noen positiv retning da, men ...(latter) Tja, tja, tja... Kristelig Folkeparti er jo blitt et meget pragmatisk parti, da.

Lae: Ja, det er jo i større grad et interesseparti.

Gjertsen: Ja

Lae: Men det må jo være dekning for å si at da Arbeiderpartiet kom til makten igjen i 86, så videreførte jo de den samme politikken, og på enkelte områder i økonomisk politikk så gikk de vel nesten... Ja, jeg husker Kåre Willoch sa at det motsatte av en dumhet er ikke det motsatte av dumheten. Han mente vel egentlig at Gro gikk nesten litt for langt og litt for brått. Og det gjaldt jo næringspolitikken, så konkurransepolitikken har jo Arbeiderpartiet nå fullt ut akseptert, det er jo en del av deres politikk, det. Så det er jo på offentlig sektor at det kan være nyanser. Jeg er ikke sikker, jeg vet ikke helt hvor store de er. Det er vel også en større åpenhet i Arbeiderpartiet, kanskje, i alle fall større enn i Kristelig Folkeparti.

Gjertsen: Ja, det vil jeg tro.

Lae: Senterpartiet derimot er jo et spennende studium, med en retorikk og en innfallsvinkel som jo er veldig lik SV, men gudene må vite hvor velgerne deres egentlig er. Så det skal det nå bli spennende å følge. På mange måter synes jeg kanskje til og med at å diskutere med SV er ---, man møter også her en større åpenhet for systemreform enn i Senterpartiet, også i forhold til offentlig sektor. Så til en viss grad så kan man si at "Aksjon publikum"-tenkningen jo har hatt gjennomslag langt inn i SV. Og når det gjelder konkurransepolitikken, så har den hatt gjennomslag i Arbeiderpartiet.

Gjertsen: Blitt akseptert.

Lange: Så på en måte kan man kanskje summere det opp som om dette omslaget, som du da var en del av og stod sentralt i, det har på en måte lyktes, da. At det er en bevegelse som har brutt igjennom, og preget hele det politiske landskapet. At du dermed står overfor et skifte som er blitt varig?

Gjertsen: Ja, men det er den også i andre europeiske land, for eksempel England. Så det er jo endringer som måtte skje. Men det er jo bare at noen personer må gå i bresjen for at det skjer. Og at befolkningen ønsker endringer. At man kan ikke være døv for det.

Lae: Det er jo irreversible prosesser, delvis. Altså, du kan ikke innføre boligreguleringer igjen, det går ikke. Og konkurransepolitikken er jo nå en del av EØS-regelverket og lov om offentlige anskaffelser og alt mulig, slik at du kan ikke la være å følge den.

Lange: Nei. Og samtidig har jo en del av denne endringen i hvert fall blitt forstått slik at den har svekket den offentlige styringsmuligheten. Hvis man går tilbake til din opprinnelse, ønsket om å forandre på ting som ikke er slik de bør være, eller slik du mener de bør være: Det er vanskeligere, mener mange, å få gjennomslag for politiske vedtak, eller å få politiske vedtak til å virke i den nye modellen enn i den gamle. Har du noen kommentarer til det? Er det et synspunkt du vil dele, altså at regjeringsnivå, stortingsnivå i det norske samfunnet har fått mindre makt?

Gjertsen: Ja, det tror jeg nok dessverre man må si. Organisasjonene har fått fabelaktig stor makt. Og jeg vil også tro at visse økonomiske institusjoner, som nesten er i monopolstilling, at de i dag har kolossal makt. Det er bekymringsfullt, synes jeg.

Lange: Hva tenker du på da?

Gjertsen: Ja, at man kjører visse løp innenfor næringslivet som ikke alltid er like gode for samfunnet. Men verken regjeringen eller styrende myndigheter har noen mulighet for å gjøre noe. Jeg synes jo på mange måter, for eksempel disse fallskjermene innenfor til dels statseide bedrifter, det som skjer innenfor helsesektoren i dag, med disse ganske høye pensjonene. Jeg misunner jo ikke folk de pensjonene, men det er signalet det gir. Og den saken vi hadde med Helse-Sør, som jo ikke var særlig god. Ja, Oluf Arntzen går, men han som virkelig skulle gå, han gikk da ikke på det tidspunkt, og alle slike ting. Det er jo vitterlig fortsatt skattebetalernes penger og statens penger som blir brukt, og så sitter da altså en helseminister totalt maktesløst. Det kan jeg ikke helt forstå.

Lae: Men du kan si det, hvis du skal forlenge på utviklingen fra det omslaget: Som Astrid beskriver, og som du også antyder, så er det en del ting og prosesser vi ikke kan styre like godt. Det er riktig. Og jeg må nok si at det kan oppleves som et problem i dag, også fordi publikum forventer at vi styrer like mye, og kanskje enda mer. I det ligger det jo en potensiell tillitskrise mellom befolkning og politikere som ikke greier å gjøre noe med det det forventes at man skal kunne gjøre noe med, fordi man lever jo i en verden hvor man regner med at politikerne bare kan bestemme.

Det er et dilemma, og denne bolagiseringen vi ser, det svekker jo den politiske styringen, slik at det ut fra en konservativ synsvinkel, og med bakgrunn i det vi jobbet med på 80-tallet, kan sies at her er det bikket over. At her har vi et problem. Samtidig som, når det gjelder offentlig sektor, vi har fått et virkemiddel vi ikke hadde når det gjelder publikumsorientering, ved at man kan styre sterkere gjennom denne bestillerfunksjonen og dette vi har fått nå. Altså overføre konkurransepolitikk til offentlig sektor. Men her er det parallelle prosesser som er litt motstridende, det mener jeg vi må innrømme. Av og til så synes jeg nok også at man i dag, i retorikken, kan se nesten karikaturer av det vi drev med den gangen, og hvor virkemidlene, det som for oss var nokså pragmatiske virkemidler, er blitt mål i seg selv. Så hvis vi tar vårt Høyrepolitiske ståsted, så synes jeg det avgjort er grunn til å tenke gjennom: Hva skal vi nå være kritiske til, i forhold til hva som er skjedd, og var det egentlig dette vi mente?

Hagemann: Men vi er jo litt tilbake til denne uttalelsen fra Dagens Næringsliv med kreftenes frie spill også, hvor du svarte på det ved å si enten det er statlige eller private monopoler eller maktkonsentrasjoner så... Er det ikke litt det?

Gjertsen: Jo

Lae: Jo, det er noe med ytterpunktene der.

Gjertsen: Ja, og det har alltid bekymret meg. Det vil alltid bekymre meg.

Lange: Når man plasserer denne vendingen i Norge i forhold til den internasjonale situasjonen, vi var så vidt innom det, så vil dere, i hvert fall Erling Lae, som sa at Thatcher var ikke den man identifiserte seg med, plassere den norske erfaringen på et annet plan. I Norge hadde vendingen en annen profil, enn særlig den engelske, Thatcher, og den amerikanske, kanskje. Kan dere si noe om det, hvordan dere forholdt dere til det.

Lae: Ja, vi hadde jo ikke noe som helst ønske om å bygge ned velferdsordninger i det hele tatt. Men det var mer, i privat sektor først og fremst, å få til en nødvendig omstrukturering, slik at man skulle ha et konkurransedyktig næringsliv, og så var det dette forbrukerperspektivet vi ville bringe inn som et viktig element i konkurransepolitikken. Men det lå liksom ikke et argument der om å svekke velferden, eller offentlig velferd eller det offentlige ansvaret. Det er noe som er kommet mye sterkere senere.

Gjertsen: Nei aldri. Det var jo aldri i hele vår verden tenke- eller handlemåte. Kritikken mot offentlig sektor i dag, og offentlig sektors pengeforbruk, og hva får man ut av offentlig sektor, det er jo i og for seg noe som, synes jeg, har kommet de siste fem til ti år, hvor den har forsterket seg noe voldsomt. Og da vil jeg nok si at man hele tiden må prøve å finne balansen. Og at man må evaluere ting med et åpent sinn, og innrømme at det er ting som kanskje ikke fungerer helt godt.

Lange: Så det er kanskje også slik at vi nå står i en situasjon hvor noen av resultatene av denne vendingen i 80- årene er oppe til revisjon?

Hagemann: Men vil du gå så langt som å si at denne endringen som du var med på å regissere betyr at man har fått en ny type samfunnsorden, at den er så grunnleggende, altså fra en type sosialdemokratisk orden til noe annet?

Gjertsen: Det synes jeg er ganske sterkt sagt. Så sterkt vil jeg ikke gå ut. Og jeg synes nok at det som vi gjorde i vår tid, det gjorde vi med en forholdsvis nennsom hånd. Vi var jo ikke som Thatcher, som kjørte over det engelske samfunn med bulldoser, og nærmest raderte ut engelsk fagbevegelse. Nå kan vi jo si at hennes etterfølgere på den andre siden, de har jo ikke gjort stort for å forbedre det, da, eller endre det. Nei. Jeg tror ikke det norske samfunnet heller er modent for så dramatiske endringer. Jeg tror ikke det.

Hagemann: Fordi? Hva var det som gjorde at England eventuelt var det, mens...

Gjertsen: Nei, det er jo heller ikke sikkert. Altså, England måtte jo ha en skikkelig opprydning, med alle disse små fagforbundene og alle disse streikene og alt dette som satte England totalt ut av spill, og ødela engelsk økonomi. Så de måtte jo ha en kraftig opprydning, men et slikt behov har vi jo tross alt ikke hatt her, på den måten, men det er noe med at man hele tiden må stille spørsmål ved hva som skjer, eller ved det man gjør, er det riktig? Og det er klart at det skjer endringer.

Lae: Så har vi jo en likhetskultur i Norge som er en realitet uansett hvilket parti du er i, og som man ikke har i England.

Gjertsen: Ja, noe som forskrekket meg ganske meget. Jeg var i England i 14 dager hos noen meget gode venner som bor i en gammel prestegård fra 1480 og eier sin egen kirke. De er norske. De har i dag kjøpt min eiendom på Sørlandet, og de er like haveinteresserte som jeg er. Og akkurat som jeg stilte betingelser til dem jeg solgte til, om at de må drive min have, så stiller de betingelser til mulige kjøpere om at de må ta Rob ”med på kjøpet”. Rob, det er da altnuligmannen og gartneren. Ja, det er jo ikke noe vanskelig, sa jeg, for Rob er jo så flink. Det som bekymret dem så forferdelig, og det er liksom forskjellen mellom England og Norge, det var at de som overtok ikke skulle være snille mot Rob. For her er det så mye større klasseforskjell. Så de fryktet at Rob ikke ville kunne komme til å sitte og spise formiddagsmat med dem og diskutere haven og slike ting. Han ville være *der*. Så sa jeg: ”Det kan dere ikke mene.” Jo, det engelske klassesamfunnet er helt fastlåst. Og vi har jo ikke noe slikt, ikke slik jeg kjenner til det.

Lae: Nei, det er jo de sosiale realitetene det.

Gjertsen: Rob var da i utgangspunktet et sosialt kasus, skjønner du, som kom til dem 20 år gammel, og som de da har bygget opp, og han er helt prektig. Og derfor var de da så bekymret for hans fremtid. Så sa jeg: ”Dere får ta Rob med til Norge”. Nei, de kunne ikke det, for vi har ikke pub (latter). Så det var jo utelukket. Haven og puben, det var jo Robs liv.

Pharo: Om jeg kan stille deg et lite spørsmål, som for så vidt ikke dreier seg om det dere primært var opptatt av, men hvis vi går tilbake til det jeg spurte om i sted, om bistandspolitikken Det har alltid stått for meg som et mysterium hvordan en Høyre-regjering, og for så vidt en regjering med høyre-utenriksminister, kunne være så positive til bistand til

Tanzania, med den økonomiske politikken som ble ført der. Byttehandel med Kristelig Folkeparti er jo helt åpenbart, det ser jeg. Men selv med det elementet. Delte dere beundringen som fantes i alle de andre partiene for Nyerere?

Gjertsen: Nei, ikke jeg. Men du vet, i Tanzania der var det jo faktisk mange nordmenn som drev kaffeplantasje. Jeg har nemlig naboer som gjorde det. De drev ikke noen stor og eksklusiv plantasje. Det var en meget enkel plantasje, og de bodde nærmest i bushen. De ble jo satt på døren. Så det var jo ganske brutale forhold der nede.

Pharo: Men det var jo en helt nesegrus beundring for Nyerere, selv lenge etter at det for de aller fleste burde ha vært åpenbart at dette kan bare gå en vei. Men det kom jo ikke noen pip fra Høyres side?

Lae: Nei.

Pharo: Inntil Brusletten i '84, '85 eller når det var kom med kondisjonalitetskravene.

Lae: Nei, det kan jeg ikke svare deg på.

Gjertsen: Jeg kan ikke gi noe godt svar på det. Da Kristelig Folkeparti og Senterpartiet kom inn fikk vi noe som het underutvalget. Og det må jeg si, det likte ikke statsrådene i Høyre noe særlig godt.

Lange: Underutvalget?

Gjertsen: Ja. For det første hadde man jo regjeringens økonomiske utvalg. Det var greit. Og så hadde man det utvalget som bestod av finansminister, statsminister og de parlamentariske lederne fra Stortinget. Og det var jo også helt greit. Det kunne vi også leve med. Men så kom jo Kristelig Folkeparti og Senterpartiet inn, og da skulle de også være med i underutvalget. Så det ble plutselig en overrepresentasjon av alle andre enn oss. Og da mente vi alltid at det foregikk noe i det lukkede rom, som vi da fikk på bordet, ”vær så god”. Det like vi veldig dårlig.

Lae: Men det du sier om Tanzania, svaret kan jo også ha vært så enkelt at en overlot bistandspolitikken til Kristelig Folkeparti. Og så var det kanskje ikke de problemstillingene som engasjerte så veldig bredt i Høyre. Så en distanserte seg bare.

Gjertsen: Man måtte leve med det.

Pharo: Ja, nettopp, det ante meg. Men enn så lenge har jeg jo ikke hatt noe særlig annet enn antagelser å gå på.

Hagemann: Men jeg blir nysgjerrig, når disse underutvalgene kom opp. Fordi din måte å snakke om de andre, eller om opposisjonen på, der blir mellompartiene de du snakker om med aller størst skepsis. Mens du har snakket om allianser både med Torild Skard og Inger Louise Valle. Hadde du ikke allierte også innenfor disse mellompartiene?

Gjertsen: Nei, nei.

Hagemann: Hva kommer det av? Oppfatter du at den politiske avstanden til Arbeiderpartiet og SV, i alle fall fløyer innenfor Arbeiderpartiet og SV, er mindre enn ---

Gjertsen: Ja, så visste jeg jo at hvis jeg hadde et samarbeid eller et eller annet slikt med Arbeiderpartiets folk i komiteen eller noe sånt, så stod de ved sitt ord. Men jeg er blitt ganske mange ganger lurt og falt i ryggen.

Hagemann: Av disse mellompartiene?

Gjertsen: Ja, nei. Så er det vel noe med et sosialt – Tradisjonelt, så har Arbeiderpartiet og Høyre stått sammen når det har vært viktige og nødvendige saker. Utenriks, militærpolitikk og til dels også økonomisk politikk, så er det i alle tilfelle to partier som har tatt fornuften fangen, og brukt forstanden til hva som er landets beste. Man kan si at Høyre blir hengt ut som næringslivets parti, og Det norske Arbeiderpartiet som arbeidstakernes. Men det er i alle tilfelle partier som føler ansvar for landet. Det er ikke særinteresser på den måten, da. Når jeg sier at vi mener at LO har sterk innflytelse, det er klart at de har det, det vet vi jo alle sammen. Men det er ikke partiet som har så spesielle særinteresser.

Lae: Det kan nok prege partienes arbeid i samarbeid med andre, også, fordi jeg synes jeg husker tilbake, og synes jeg ser det også nå, at i et samarbeid med Kristelig Folkeparti, for eksempel, så vil de veldig fort posisjonere seg i det samarbeidet, og definere seg i en motstanderrolle til dem man samarbeider med, for å se: ”Hvor mye greier vi å oppnå her, og så kan vi forhandle etterpå der og så se om vi oppnår litt mer...” Og det har nok noe med partiets rolle å gjøre, istedenfor, som man kanskje kunne ventet at Kristelig Folkeparti hadde gjort i en regjering; sagt at hver statsråd representerer nå egentlig tre. Men det gjorde de aldri.

Gjertsen: Nei.

Pharo: Den typen spenning, det kan du jo se, første gang den virkelig dukker opp er jo i forbindelse med Marshallplanen og langtidsprogrammet til OECD, hvor Høyre og Arbeiderpartiet finner sammen, og hvor motstanden kommer til dels litt fra bondesiden i Arbeiderpartiet, men også fra mellompartiene. Og det går jo tvers igjennom etterpå, i mange saker.

Lange: Det interessante er altså ikke at den finnes, men at den finnes gjennom denne endringsprosessen som vi nå har snakket om. Det oppfatter jeg som et tegn på at du har rett, når du sier at det er for sterkt å si at det er en ny politisk orden. Det er for sterkt å si at denne endringen innebærer så grunnleggende endringer, eller så grunnleggende systemforandringer. Fordi det er så mange av disse tingene som likevel er kontinuiteter gjennom '80-årene også.

Gjertsen: Ja, så vi snudde jo ikke opp/ned på samfunnet, men vi kom med nytenkning. Vi mente at vi gjorde forbedringer som samfunnet hadde godt av, og at det var et behov for det på det tidspunkt, og det har jo blitt bevist med at de har blitt stående. At de ikke har blitt reversert. Det er det som er interessant. Og det er jo ikke bare dovenskap som gjør at det ikke er blitt reversert, det er fordi det har fungert og at det var riktig. Men vi endret jo ikke samfunnsstrukturen.

Hagemann: Men jeg synes det var en annen ting ved svaret ditt. En ting var de politiske avstandene, men det du også svarte var jo at hvis man først gjorde en avtale med en fra

Arbeiderpartiet, så visste man at de holdt ord. Altså er det også noe med en type politisk profesjonalitet, som gjør at du vet at et ord er et ord.

Gjertsen: Ja, det synes jeg nok.

Hagemann: Og det betyr vel at til tross for politiske uenigheter og mange politiske slag, så er det en slags respekt da, tvers over ---

Gjertsen: Ja, det er det jo absolutt. Og det er mange ganger at man har de beste venner, nesten, i et annet parti. På tross av forskjellig partitilhørighet, og det er de man søker sammen med og har det hyggelig sammen med, for eksempel på komitéreiser. Men det er jo som alle vennskap, man må kunne stole på. Man må vite at det ikke er slik at den ene dagen så synes man at det og det vedtaket er kjekt, men så får man noen andre impulser utenfra, og så forandrer man litt på den holdningen, og går litt på akkord med det fra Stortingets talerstol. Sånt er jo ikke særlig festlig. (latter)

Hagemann: Jeg vil også gjerne ha med på dette båndet noe du nevnte, som for så vidt kan overraske mange, og det er at en av dem som støttet deg mest da du kom inn som ny og vara på Stortinget, var Åse Lionæs fra Arbeiderpartiet.

Gjertsen: Og til dels også Trygve Bratteli, som ga meg gode råd. Men det hadde nok noe med at han kjente min mann fra fangetiden og slikt å gjøre. Og jeg kom inn på Stortinget som vararepresentant på hans fødselsdag, vi var begge to på tredje side i Aftenposten. Trygve Bratteli mente at han skulle føle seg mest beæret da (latter). Jeg tror nok, jeg vet ikke hvordan

jeg skal uttrykke det, jeg opplevde gjennom den kontakten jeg hadde med folk i Arbeiderpartiet at de var ganske omsorgsfulle mot hverandre i gruppen.

Lange: Så det er en del av den politiske kultur, kan man si, at man har denne forskjellige holdningen til sine egne partifeller, på vennsplan, at det nesten har vært lettere å bli venner med noen på den andre siden. Vi har operert med begrepet politisk kultur i en litt annen forstand her, men vi har snakket om at den politiske kulturen ble forandret gjennom denne perioden. Mener du at det er en treffende beskrivelse at ---

Gjertsen: Ja, mener du at det har kommet tidsskille, eller ---

Lange: Ja, eller er det slik at denne kulturen ikke egentlig er så stort forandret, når man snakker om hvordan politikerne interagerer?

Gjertsen Det vet jeg ikke så meget om i dag.

Hagemann: Betydde det for eksempel noe for de politiske omgangsformene at kvinneandelen økte så sterkt i løpet av den perioden du var med?

Gjertsen: Noe. Spesielt kanskje fra '73-'77, da kom det jo en del flere kvinner inn. Men det var jo i '77 det virkelig skjedde. Ja, og det var på mange måter en litt annen type kvinner som kom inn. De fleste av dem hadde gjort forholdsvis rask karriere, og det var veldig mye kvinneaksjoner i gang, og det kom inn mange på sånne premisser. Det var ikke sliterne, ja selvfølgelig var det noen av dem, misforstå meg ikke, og selvfølgelig var det politisk godt skolerte mennesker. Men de hadde veldig lite av historien med seg. Det var ikke

kvinnesakskvinnene fra '50- og '60-årene og feministene fra '70-årene. Ja, og da synes jeg i grunnen ikke det var så mye solidaritet over grensene som det hadde vært, for eksempel fra '73 til '77. Jeg synes ikke det. Men det kan også være fordi at jeg selv var så veldig opptatt og så veldig engasjert, var nestleder i partiet og hadde veldig mye å gjøre, og alltid var på reisevirksomhet. Man vant jo ikke valget i '81 hvis man hadde sittet hjemme på Stortinget. Så det kan være mye som gjorde at jeg hadde veldig dårlig tid til kommunikasjon på den måten. Det kan ligge like mye hos meg som hos andre.

Lange: Samlet sett ville du altså si at det ikke var noen grunnleggende endringer i den politiske kultur som du kunne observere i den perioden du selv satt på Stortinget og i regjeringen?

Gjertsen: Nei.

Pharo: Pressens jakt på dere ble vel merkbart sterkere i løpet av den perioden du satt på Stortinget og var i regjeringen?

Gjertsen: Ja, den økte jo selvsagt. Men den er jo ikke noen ting i forhold til i dag. Absolutt ikke.

Lae: Men det var jo ikke så snilt den gangen som vi har lett for å tro. Jeg husker jo personanalyser og slikt. Men pressen var jo annerledes, fordi at du var litt sikrere på hvilke aviser som var vennlige og hvilke som ikke var det, sånn at avisene var nok mer ulike enn de er nå. Og så var nok formen noe mer dempet, i alle fall sånn direkte.

Hagemann: Det var ikke samme form for person ---, altså, de stod ikke utenfor alle rommene?

Gjertsen: Nei, det gjorde de ikke.

Lae: Nei, de gjorde ikke det. Selv om det var noen episoder, men det var ikke sånn som nå.

Gjertsen: Men for eksempel den der hakkekyllingmentaliteten, den er jo alltid til stede i pressen. Det var alltid noe de bestemte seg for. Og det hadde de da altså bestemt seg for i Arbeiderbladet i 1981, for at det var et elendig valg Willoch hadde gjort (valget av Gjertsen som statsråd i FAD, red. anm.). Det var det dummeste som noen gang hadde skjedd. Hver eneste dag fra oktober til januar, så hamret de på meg. Alt jeg gjorde var jo galt. Alt jeg foreslo var jo galt. Og i det hele tatt. Så fant de ut at det nyttet jo ikke, og så ga de plutselig opp. Og så fant de jo en annen. Men det var helt systematisk. Men jeg synes jo ikke Verdens Gang og Dagbladet var i den grad sånn. Dagbladet var i alle tilfelle langt mer saklig.

Lae: Ja, av en eller annen grunn så hadde du sjarmert Dagbladet (latter). Journalistene, de leser jo alltid hva de andre skriver, og så skriver de nokså likt. Jeg husker jo at gjennomgangstonen først var at du var regjeringens svake ledd. Det var det første halve året. Og så kan man jo aldri innrømme at man har skrevet noe feil, så da blir det regjeringens overraskelse. Og slik var det halvannet år etterpå. Og så var det regjeringens sterkeste kort. Og så skrev de det alle sammen (latter).

Bånd 3, side 1

Gjertsen: Det jeg skal si nå, er i grunnen for å fortelle litt om departementets struktur før vi kom dit. Forbruker- og administrasjonsministeren hadde alltid hatt en statssekretær som kom fra LO. Direkte fra LOs kontor. Og hun eller han hadde jo knapt fått lov til å velge sin egen politiske sekretær. Men vi var jo i en annen situasjon. Den første dagen, selvfølgelig er det en festdag, men du er jo helt i ørske og blir nærmest kastet inn på ditt kontor, og der står jo alle ekspedisjonssjefene, og et hav av pressefolk og blomster og jeg vet ikke hva. Og nøkkeloverrekkelse og slike ting. Men så var jeg kvitt de fleste, og da satt jeg igjen mutters alene. Og da ble alle vekk. Men departementsråd Bjørn Larsen, han mente nå da at han måtte selvfølgelig være litt nærværende for den der stakkars statsråden, da. Ja, og så kom han inn og mente at det kanskje var kjekt at vi hadde en liten samtale om hvordan departementet var administrert, og slike ting. Og så ramset han opp det som statssekretæren var vant til. Det var lønnspolitikk og jordbruksoppgjør, fiskerioppgjør, og jeg vet ikke hva det var. Det var absolutt alt. Og så regnet jeg jo ganske fort ut i hodet det som var igjen til meg, det var barnehage og likestilling (latter). Kanskje til nød litt forbrukerpolitikk. Og så så jeg da ganske blått på Bjørn Larsen, og sa: ”Ja, det høres jo veldig interessant ut, men du skjønner det, her jeg sjef. Ja, og statssekretæren er min stedfortreder. Han får jo ikke lov til å gå Stortinget. Og du kan jo begripe at hvis han skal ta seg av alle de der sakene, hvordan skal jeg forsvare dem i Stortinget da? Så jeg tenker du overlater den fordelingen til meg”. ”Ja, ja, det får vel bli slik, da”, sa han. (latter)

Lae: Ja, jeg hørte en historie like etterpå. Bjørn Larsen ble spurt om den nye statsråden, ”det er vel en snill katt, vel”? Og da sa han bare: ”Den katta har klør”(latter). Men den høyrebølgen du snakker om, det er nå et studium: Hva var det egentlig? Jeg satte for moro skyld opp disse stikkordene: Denne kursendringen, var det konservatisme, var det liberalisme, var det høyrepopulisme? Det var elementer av alt sammen. Og det er klart, i dette

forbrukerperspektivet vi hadde, så var det vel et visst populistisk innslag. Og det var jo derfor det fikk den klangbunnen også, som kanskje er litt fremmed i Høyretradisjonen. Liberalistisk vil jeg nok si vi ikke var. Det var vi ikke. Men hva du ellers skal kalle det, det er ikke godt å si.

Man kan si at vi stod for en liberal økonomi, men hele tiden med en balansetenkning. Men jeg tror nok at dette forbrukerperspektivet, og dette oppgjøret med bransjeorganisasjonene og næringslivet bidro nok indirekte til å skape en grobunn for FrPs vekst etterpå, fordi det kom nok en del velgeroverganger fra frustrerte kjøpmenn og andre som var litt misfornøyd med den --- De hadde vendt seg til at Høyre skulle høre på næringslivet, og i stedet for det, så var det en regjering som refset næringslivet, og en statsråd som sa at ”dere får vær så god finne dere i å konkurrere for forbrukernes skyld. Det er forbrukerne som betyr noe”. Og det var de ikke vant til, og det kan nok ha hatt den sideeffekten. Selv om den er ulogisk. Men FrP er jo ikke logisk.

Pharo: I hvilken grad ble dere kalt liberalistiske i samtiden, eller er det noe som kom etterpå?

Lae: Det kom etterpå. Det ble vi aldri kalt.

Hagemann: Men høyrebølge var et ord som ble brukt. --

Gjertsen: Å ja, ja

Hagemann: Men det var vel rett og slett fordi det var Arbeiderpartiet som hadde stått for dette regulerings ---

Lae: Det var det

Gjertsen: Og du vet, det er det samme uttrykk som Kristin Halvorsen hele tiden bruker om den regjeringen som er i dag, for å kviste Bondevik, og klistre han til veggen. ”En høyredominert regjering.” Det sier hun konsekvent hele tiden.

Lae: Ja, eller så er vel høyrebølgen også et begrep på at Høyre gjorde det veldig bra på gallupene.

Gjertsen: Ja.

Lange: Men denne liberalistiske overtonen er vel ikke bare en etterpåsak, den er også en sak som kom med Thatcher. Altså, hun var liberalist. Og at man fra motstandersiden forsøkte å slå denne norske høyrebølgen i hartkorn med den internasjonale, med de ekstreme utslagene internasjonalt.

Lae: Og at du i Høyre, og i begynnelsen mye sterkere i Fremskrittspartiet, etter denne perioden fikk en gruppe som videreutviklet dette, hva skal jeg si, nesten i det absurde. Men ut fra et liberalistisk grunnsyn. Men det kom etterpå, altså. Og det er jo de som senere gikk ut av FrP og så delvis inn i Høyre, og som nok preger Høyre i større grad enn de gjorde da.

Gjertsen: Ja, i høyeste grad.

Lange: Men det er en ting som jeg kunne tenke meg å komme kort inn på. Det er telemonopolet og televerket. For du var jo også inne i en debatt om det. Det har vi ikke vært innom.

Gjertsen: Ja, det var jo fordi jeg var saksordfører i fire år for televerket. Og da er det jo igjen, da, at jeg er mot både statlige og private monopoler. Så jeg slet med å fremme forslag om avskaffelse av Telemonopolet. Gjennom alle de fire årene. Akkurat som Langslet, han holdt på med NRK-monopolet. Det der var vi så enige om, men han hadde nok på det tidspunkt større gjennomslagskraft for det i partiet, enn jeg hadde når det gjaldt televerksmonopolet. Jo, jeg holdt jo foredrag om det, og tok det opp på sentralstyremøtet og alle slike ting. Og jeg tok det opp hele tiden i stortingsgruppen, og i debatter og slike ting. Men jeg følte vel kanskje at det ikke var det helt store suset. Men da vi kom i regjering hadde vi det med i regjeringserklæringen. Men det er i grunnen et bevis på hvor lang tid det tar å avskaffe et monopol.

Hagemann: Men det er jo en forskjell på telemonopolet og NRK-monopolet også, fordi det er klart NRK-monopolet er mer populistisk, eller der så jo alle poenget i å få tilgang til mer enn...

Gjertsen: Jeg må nok si at det var en sak som jeg slet forferdelig med. Det var jo absolutt på dagsorden, det var for eksempel et stort debattmøte et eller annet sted, var det Samfunnssalen eller noe slikt, mellom Ronald Bye og meg, rett før valget i 1981. Og da var Kjell Holler generaldirektør i televerket. Og jeg husker han sa til sine embetsmenn eller sine ---: ”Oppfør dere ordentlig i dag, gutter. Vi får henne kanskje som sjef til høsten, og det blir ikke morsomt (latter).” Så det var jo absolutt inne i bildet, men det var en stor prosess. Og det var vel også i og for seg noen som syntes at dette hadde fungert veldig godt, men det gjorde det jo slettes ikke. Du stod jo på venteliste i månedsvis for å få telefon. Det var sinnsykt dyrt.

Pharo: Hadde det bare vært månedsvis, så hadde det ikke vært så farlig.

Gjertsen: Ja. Tenk på hva vi betalte. Så det fungerte sannelig ikke noe godt.

Lange: Men med denne ekskurs, så kan vi vel si at vi har fått dekket alle de temaer vi tenkte, og vi takker deg for å ha stilt opp, og for det vitale bidraget du har gitt oss. Takk skal du ha.

Gjertsen. Det var veldig interessant og hyggelig for meg, selv om det ligger langt tilbake i tid.